

Socialhögskolan

Socialt arbete med inriktning mot

kulturmöten och integration - SOL 066

Vårterminen 2005

"Jag vet att det inte är någon semester att vara föräldraledig"

(Citat av manlig respondent)

– en studie kring hemarbete och föräldraskap utifrån ett jämställdhetsperspektiv

Författare: Maria Erlandsson
Maria Ljung

Handledare: Mikael Sandgren

Abstract

The following study was undertaken in the spring of 2005 in Helsingborg, Sweden.

It presents a study of the experience and values six young couples have related to parenting and gender equality. Twelve people, six women and six men, were interviewed about the above mentioned topics related to their new found role as parents. How did these women and men choose to assign or elaborate their role as parents in terms of household chores and parental leave? Did they consider their parenthood to be equal or did they feel that their role as parents had already been assigned based on their gender? What were the decisive factors, if any, that determined their parenting roles?

Although this study is relatively limited, the results are compatible with other published studies and indicate that young parents of today, without consideration to their gender, have a traditional view on parenting. The study also indicates that the attitudes seem to be established by traditional values, norms as well as sexualgender. Probably the most important factor to determine the equality and values of parenting is the traditional view of parenting. The results show that the respondents thought that their role as parents had more or less been predetermined, however they did considered themselves as equal in their parenting.

Förord

Vi vill med dessa ord rikta ett stort tack till våra tolv respondenter. Det betydde mycket för oss att ni tog er tid att besvara självrapporterna. Utan ert samarbete och engagemang hade denna kandidatuppsats inte varit genomförbar. Speciellt tack för att ni alla medverkade i vårt snöbollsurval. Det fungerade precis såsom vi hoppats!

Vi vill också tacka vår handledare, Mikael Sandgren, för stöd och god handledning under arbetets gång.

Helsingborg i maj 2005

Maria Erlandsson och Maria Ljung

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1. Problemformulering	5
1.2. Syfte och frågeställningar	7
1.3. Metod och urval	7
1.3.1. Val av metod	7
1.3.2. Självrapport	8
1.3.3. Etiska överväganden	9
1.3.4. Urval	9
1.3.5. Bortfall	9
1.3.6. Vetenskapsteoretisk ansats	10
1.3.7. Diskussion av metod	11
1.3.8. Avgränsningar	11
1.3.9. Källkritik	11
1.4. Disposition	12
1.5. Definition av begrepp	12
2. Den svenska jämställdheten	13
2.1. Den "nya" mannen	14
2.2. Kvinnlig underordning?	14
2.3. Dagens situation	15
2.4. Nykonstruktion av jämställdheten	16
2.5. Tysta överenskommelser	17
3. Modeller för arbetsfördelning	17
3.1. Pragmatiskt och instrumentellt perspektiv	18
3.1.1. Relativa resursteorin	19
3.2. Subjektiva förklaringsfaktorer	21
3.2.1. Distributiv rättvisa	22
4. Föräldraledighet och föräldraförsäkring	22
4.1. Historik	23
4.2. Dagens situation	24
4.2.1. Mannens val	25
4.2.2. Hinder	26
5. Resultat av självrapporter	27
5.1. Val av tidsperiod	28
5.2. Fördelningsargument	29
5.3. Förebilder till det egna föräldraskapet	30
5.4. Upplevelser av föräldraledighet och jämställdhet	31
5.5. Föräldraledighetens betydelse för parrelationen	33
5.6. Åsikter om föräldraförsäkringens konstruktion	34
5.7. Fördelning av hushållsarbetet	35
5.8. Vägen fram till en arbetsfördelning	36
5.9. Upplevelser av hushållsarbete och jämställdhet	36
6. Analys	37
6.1. Dolda strategier och tysta överenskommelser	38
6.2. Föräldraledighet som öde och val	40
6.3. Resultat	44
7.1. Sammanfattning	46
7.2. Diskussion	46

<u>8. Litteraturförteckning</u>	50
<u>8.1. Referenser</u>	50
<u>8.2. Övriga källor</u>	51
<u>9. Bilagor</u>	52
<u>9.1. Bilaga 1: Självrapport</u>	52
<u>9.2. Bilaga 2: Presentationsbrev</u>	53

1. Inledning

1.1. Problemformulering

”Män blir pappor och kvinnor blir föräldrar” så inleds en artikel i Helsingborgs Dagblad den 7 januari 2005. Helsingborgs Dagblad har hämtat citatet från Jämställdhetsombudsmannens skrift ”Föräldraskap, Kunskaps- och nuläges rapport, januari 2005”. Jämo har sammanställt aktuella rapporter och undersökningar om föräldraledighet och föräldraskap. Dessa undersökningar visar att traditionella könsmonster fortfarande tycks vara normen i vårt samhälle. Föräldraledigheten tas i största utsträckning ut av mamman. Mammaledighet ses som någonting självklart medan pappans ledighet med barnet anses vara en möjlighet till någonting lärorikt och roligt. Detta blir ett val som uppmuntras av samhället.¹ Denna artikel fångade vårt intresse och fick oss att börja fundera på hur det står till med jämställdheten för småbarnsföräldrar i Sverige idag.

Sverige ligger internationellt sett långt framme i debatten om jämställdhet. Finns det belägg för detta uttalande? Enligt Mikael Nordenmark, docent i sociologi, tillhör vårt land, i likhet med de övriga nordiska länderna, de länder som har den mest jämna könsfördelningen, avseende löner, förvärvsarbete och hushållsarbete. Sverige är bland de främsta när man ser till andelen kvinnor i arbetskraften. Svenska män ägnar mer tid åt hushållsarbete jämfört med män i andra länder. Dessa fakta innebär ändå inte att vi är jämställda i arbetslivet och familjelivet. I likhet med de flesta andra länder förvärvsarbetar män mer, är i majoritet inom det privata näringslivet och har högre löner.²

Skillnaden mellan könen består således än idag. Vidare hör vi idag våra politiker säga att kvinnor i äktenskaps- och samborelationer riskerar att hamna i en kvinnofälla då de utnyttjar den flexibla föräldraförsäkringen till att vara hemma med sitt barn så länge som möjligt. Kvinnans frånvaro från arbetsmarknaden påverkar hennes ekonomi och karriärmöjligheter negativt, vilket inte var avsikten med föräldraförsäkringen. Mannen har också blivit påverkad av samhällsåtgärden eftersom fler män stannar hemma idag, men inte i den förväntade

¹ Helsingborgs Dagblad 050107

² Nordenmark (2004)

utsträckningen. Således har man i sin strävan efter jämställdhet mellan könen en bit kvar i sin ambition att öka pappans närvaro i hemmet och deltagande i familjelivet.

Föräldraskap och jämställdhet är och har länge varit omdebatterade områden. Staten har under en längre tid försökt påverka våra traditionella normer och mönster kring föräldraskapet, något som vi kan tycka kan påminna om social ingenjörskonst. Ansträngningar har gjorts för att få pappor att bli mer delaktiga i hemmet och med barnen. Till exempel har föräldraförsäkringen som kom för drygt 30 år sen, förändrats ett antal gånger för att bland annat öka fädernas delaktighet i vardagslivet samt för att få ut kvinnorna i förvärvsarbete och ut på den reguljära arbetsmarknaden. Arbetsgivaren är enligt jämställdhetslagen³ skyldig att underlätta för både kvinnliga och manliga arbetstagare så att de kan kombinera förvärvsarbete och föräldraskap.

Massmedia har spelat stor roll för och även medverkat till vår förändrade syn på föräldraskapet i allmänhet och på faderskapet i synnerhet. Som exempel kan tas 1960- och 70-talets strukturella och ideologiska revolution med reklamkampanjer vilket hade som avsikt att ersätta machomannen med "velourpappan". Detta fick inte den önskade genomslagskraften, utan kom snarare att verka som en symbol för kraven på förändring av bilden av pappan. På 80-talet fick dock den massmediala bilden större förankring hos allmänheten. Mannen skulle vara både macho- och mjukispappa, dvs. vara en vardagspappa som både kunde ta hand om barn och bil.⁴

Trots ovanstående massmediala kampanjer och statens ansträngningar om önskade förändringar råder det idag fortfarande en tydlig skillnad i föräldraskapet mellan könen. Kan man då säga att småbarnsföräldrar på något sätt har påverkats av statens ambitioner att ändra sina normer och vanor? Mammorna antas fortfarande ta det största ansvaret för hem och barn medan papporna ser sin föräldraledighet som ett val. Detta visar till exempel artikeln "Gamla könsmönster tycks gjutna i cement" i Helsingborgs Dagblad.⁵ Artikeln väckte vårt intresse för föräldraskapet och dess jämställdhet. Vi har därtill många vänner och bekanta som nyligen blivit småbarnsföräldrar och som därför i allra högsta grad berörs av debatten. I denna studie har vi valt att avgränsa oss och fokusera på två centrala faktorer som berör föräldraskapet, nämligen hemarbete och föräldraledighet. Dessa båda aspekter finner vi vara av intresse då vi

³ Jämställdhetslag 1991:433, 5§

⁴ Plantin, (2001)

ställer oss frågan hur småbarnsföräldrar idag formar sitt föräldraskap och vilken betydelse utformningen har för jämställdheten mellan könen.

1.2. Syfte och frågeställningar

Denna studie syftar till att belysa tolv småbarnsföräldrars synpunkter och tankar kring hemarbete och föräldraledighet utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Den övergripande frågan är huruvida småbarnsföräldrar anser att de lever ett jämställt liv utifrån ett föräldraskapsperspektiv?

- Hur formar småbarnsföräldrar sitt föräldraskap idag med avseende på hemarbete och föräldraledighet?
- Hur resonerar småbarnsföräldrar kring dessa aspekter och vilka skäl anger de som avgörande för utformningen av sitt föräldraskap?
- Uppfattar småbarnsföräldrar sitt föräldraskap som jämställt med tanke på fördelningen av hemarbete och föräldraledighet?

1.3. Metod och urval

1.3.1. Val av metod

Vi är intresserade av att ta reda på om dagens småbarnsföräldrar, sett utifrån faktorer som hemarbete och föräldraledighet, uppfattar sitt föräldraskap som jämställt. Vi anser att den kvalitativa forskningsmetoden är att föredra eftersom den metoden riktar in sig på att förstå det unika i stället för det generella. Vi vill uppmärksamma det som respondenterna själva anser vara engagerande i detta ämne och därmed få de själva välja vad de vill lägga vikt vid och utveckla i en fråga. Vi kan således inte fastställa någon objektiv sanning, utan vi önskar förståelse för respondenternas subjektiva upplevelser.

⁵ Helsingborgs Dagblad 050107

1.3.2. Självrapport

Den kvalitativa metoden förmedlar kunskap kring upplevelser, känslor, egenskaper, värderingar och åsikter. De vanligaste kvalitativa metoderna som används är intervjuer, observationer och textanalys. Vi kommer emellertid att använda oss av självrapporter med några få essäfrågor där respondenterna skriftligen får utveckla sina tankar, reflektioner och upplevelser. Vi har delat ut självrapporter till sex föräldrapar, enligt snöbollsprincipen.⁶ Mannen och kvinnan i de olika paren kommer att svara och lämna in varsin självrapport så att vi kan jämföra deras respektive bild av jämställdhet i föräldraskapet utifrån ett könsperspektiv. Respondenterna ombeds att inte diskutera frågorna eller på något vis samarbeta med varandra.

Frågorna vi ställer är av sådan karaktär att vi antar att de kräver en stunds eftertanke för att besvaras. Vi valde denna metod eftersom vi vill ge respondenterna lite längre tid att tänka igenom sina svar jämfört med vad de hade fått vid en intervju. Som informant får man dessutom en något större kontroll över sina svar, än vid en vanlig intervju. Genom att själva skriva ner sina reflektioner får man möjlighet att återgå till en fråga. Man kan gå tillbaka, ändra och lägga till och på så sätt få ökad möjlighet att delge sina upplevelser, reflektioner och tankar. En annan styrka med självrapporter är att respondenterna inte behöver känna sig pressade att dela med sig av känslig information. Informanterna får med andra ord en ökad kontroll över materialet. Vi tror att denna metod leder fram till ett mer reflekterat och genomtänkt material än om vi hade använt oss av intervjuer. Vår förhoppning är att detta ger oss ett bra underlag för vår studie.

Självrapporten⁷ innehåller fyra bakgrundsfrågor avseende kön, ålder, familj och sysselsättning, detta för att underlätta för läsaren att få en tydligare bild av respondenterna. Därefter följer sex frågor om föräldraledighet och föräldraskap. Dessa är inriktade på respondenternas reflektioner kring jämställdhet, föräldraförsäkringen, förebilder i föräldraskapet samt relationen till partnern. Avslutningsvis finns tre frågor om hushållsarbete som syftar till att få fram hur respondenterna har fördelat dessa sysslor.

⁶ Repstad (1999)

⁷ Bilaga 1

Vi är medvetna om att en brist med användandet av självrapporter är avsaknaden av att ställa följdfrågor. En annan nackdel med valet av mätinstrument är att självrapporter som sådan passar bättre i studier som sker under längre tid. Detta är dock inte möjligt i vår undersökning då hänsyn måste tas till tidsaspekten för en kandidatuppsats som denna.

1.3.3. Etiska överväganden

Med självrapporten följde ett presentationsbrev⁸ som gav information om undersökningens syfte och praktiska instruktioner om hur formuläret skulle fyllas i. I det kuvert som delades ut till respondenterna, ingick även frankerade svarskuvert. Respondenterna informerades också om att deltagandet var frivilligt och att materialet skulle behandlas konfidentiellt. De involverade har garanterats fullständig anonymitet och enskilda personer kan inte pekats ut.

1.3.4. Urval

Vårt val av informanter har gjorts enligt snöbollsprincipen. Vi kontaktade först vars ett par som i sin tur tog kontakt med ett annat par inom samma kategori, dvs. småbarnsföräldrar. Dessa förde sedan in ett tredje respondentpar i vår studie. Således kommer vi i denna uppsats att möta sex par som alla är småbarnsföräldrar.

Risken med att använda snöbollsprincipen i urvalet är att informationen kan bli skev. Man måste vara uppmärksam på att människor tenderar till att rekommendera sådana personer som har en liknande åsikt som en själv. Således ansåg vi att det var viktigt, för att inte få alltför skev information, att de första informanterna inte kände det sista paret.

1.3.5. Bortfall

Förmedlandet av självrapporter har skett mellan respondenterna och har således legat lite utanför vår kontroll. Vi har tacksamt konstaterat att det inte finns något bortfall av självrapporterna, alla tolv respondenterna har lämnat in svaren på samtliga frågor. Vårt tillvägagångssätt och vår metod, dvs. snöbollsurval, har varit framgångsrikt med tanke på ovanstående.

1.3.6. Vetenskapsteoretisk ansats

I vår kvalitativa metod har vi ett induktivt tillvägagångssätt med ett visst inslag av grounded theory. I likhet med de forskare som arbetar enligt grounded theory försöker vi inte bevisa sanningshalten i de teorier vi valt att presentera, utan i stället demonstrera tänkbara stöd för dem.⁹

Vi startar i ett redan utvecklat teoretiskt material, som vi hänvisar till i avsnitt 2-4. Vi kommer att utgå från den empiri som självrapporterna ger oss, undersöka den och därefter formulera våra slutsatser. Vårt material kommer antingen att förstärka eller försvaga de teorier och den forskning som är aktuell på området.¹⁰

Reliabiliteten i vår studie tror vi är ganska hög. Skulle någon upprepa undersökningen, dvs. utifrån samma syfte med samma metod och frågor, riktade mot samma respondenter, så tror vi att resultatet skulle bli detsamma. Det som kan minska tillförlitligheten är om vi, vid vår analys, har misstolkat svaren i någon form.¹¹ Det finns också en risk i att använda bekanta som respondenter. Möjligheten fanns att vi skulle få friserade och tillrättalagda svar och därmed skulle denna intervjuareffekt påverka reliabiliteten. Detta fenomen var vi medvetna om men det kunde dock bara uppstå med de två första paren som vi själva tagit kontakt med. Vi hade ingen kännedom om de övriga respondenterna. Eftersom vi känner några av paren fanns det en möjlighet för oss att kontrollera om svaren mellan paren tycktes skilja sig åt på grund av att vi kände vissa, men inte andra. Därmed kunde vi kontrollera om svaren tycktes vara förskönade eller tillrättalagda i just detta avseende. För vidare diskussion av vår metod se nedan i avsnitt 1.3.5. Vi har också varit medvetna om att vi tilldelade respondenterna ansvaret för att studien genomfördes och realiserades genom valet av mätinstrument, dvs. användandet av snöbollsprincipen.

Validiteten i vår undersökning kan minska om respondenterna på något sätt har missuppfattat frågor i självrapporterna. Vår förhoppning är dock att det bifogade presentationsbrevet ska minska risken för missuppfattningar. I brevet har vi beskrivit vårt syfte med undersökningen

⁸ Bilaga 2

⁹ Svenning (1996)

¹⁰ Holme & Solvang (1991)

¹¹ Svenning (1996)

och försökt sätta in våra frågor i en bestämd kontext, dvs. i det aktuella sammanhanget av att vara småbarnsförälder.

1.3.7. Diskussion av metod

Vi har förhållit oss kritiska till vårt empiriska material och inte låtit materialet från de respondenter som vi är bekanta med, väga tyngre än de övriga i studien. Vi har kunnat kontrollera om våra bekantas svar skiljt sig från övriga respondents svar. Utifrån detta har vi kunnat konstatera att de fyra respondenterna som vi känner har gett oss mer uttömmande information än de övriga respondenterna. Vi har inte kunnat urskilja några andra systematiska skillnader som skulle visa på att vår relation till paren har påverkat studien. Deras utsagor skiljer sig inte nämnvärt från de respondenter vi inte har någon kännedom om.

Något som påverkat upplägget i vår studie är föräldrarnas beslut om föräldraledighet som i sin tur inverkar på fördelningen av hushållsarbetet. Vi har utifrån bästa förmåga försökt att hålla isär begreppen föräldraledighet och hushållsarbetet. Detta för att tydliggöra de olika delarna som formar ett föräldraskap. Då begreppen påverkar varandra kan några av våra presenterade teorier vara lika aktuella under nedanstående studies olika avsnitt. För vidare resonemang kring vårt val av frågor i självrapporten, se 7.2. Diskussion.

1.3.8. Avgränsningar

Jämställdhetsdebatten genomsyrar många områden i vårt moderna samhälle. I vår undersökning har vi valt att fokusera på jämställdheten i småbarnsföräldrars föräldraskap utifrån två aspekter; föräldraledighet och fördelning av hushållsarbete. Våra frågor riktar in sig på småbarnsföräldrarnas upplevelser av dessa två faktorer. Barnen finns givetvis i centrum av föräldraledigheten, men i denna kandidatuppsats berör vi enbart föräldrarnas perspektiv på ledigheten. Begreppet jämställdhet kan givetvis belysas utifrån en mängd vinklar, t ex mäns och kvinnors förutsättningar på arbetsmarknaden, karriärmöjligheter, löneutveckling och arbetsgivarnas syn på föräldraskap och jämställdhet. Detta är dock ämnen som vi inte kommer att beröra nämnvärt.

1.3.9. Källkritik

I de teoretiska resonemang som vi tar upp i nedanstående kandidatuppsats har vi använt oss av både primär- och sekundärkällor. Vi är medvetna om att en nackdel med sekundärkällor kan vara att författaren har gjort egna tolkningar av den presenterade teorin. I en primärkälla beskriver teoretikern sina egna tankar. Inledningsvis vill vi framföra en kritisk reflektion kring använt material. Detta berör begreppen jämlikhet och jämställdhet och distinktionen däremellan. Vi har använt oss av Lars Plantin som refererar till forskare såsom Haavind och Andenæs. De sistnämnda använder sig av begreppet jämlikhet i samma avseende som vi använder ordet jämställdhet. Vi är medvetna om att detta kan skapa förvirring för läsaren. I avsnittet *Definition av begrepp* klargör vi på vilket sätt vi använder oss av ovannämnda begrepp. Vi har också använt oss av ett par Internetkällor. Med dessa behöver man vara uppmärksam då det inte är säkert att de har samma tillförlitlighet som tryckt material. De webbplatser vi har använt oss av bedömer vi dock vara väl etablerade institutioner i samhället som bygger på fakta från deras undersökningar.

1.4. Disposition

Vår kandidatuppsats är strukturerad enligt följande: Närmast följer ett kortare avsnitt gällande ett par begreppsdefinitioner som kommer att vara aktuella genom uppsatsen. Vår avhandling ryms inom avsnitt två till sex. De aktuella teoretiska resonemangen redovisas i avsnitt två till fyra. I avsnitt två finns en redogörelse kring olika aspekter av jämställdheten i Sverige. I avsnitt tre belyser vi olika modeller för hushållsarbetsfördelning. Avsnitt fyra tar upp föräldraledighet. Empirin i denna uppsats finns i avsnitt fem. Därpå analyserar vi vårt material, i avsnitt sex. Avslutningen på vår kandidatuppsats inleds med en sammanfattning, i avsnitt sju, som sedan följs av en diskussion, där vi belyser några av de tankar som vi fått under arbetets gång. Litteraturförteckning och bilagor sätter punkt för studien.

1.5. Definition av begrepp

Inledningsvis vill vi definiera begreppet jämställdhet som kommer att vara centralt i vår studie. Vi börjar med att klargöra skillnaden mellan jämlikhet och jämställdhet. År 1972 tillsatte regeringen en delegation för att skapa rättvisa mellan könen. Då förtydligades skillnaden mellan begreppen. Jämställdhet kom att representera genusaspekten i det sista

exemplet av den radikala reformismen som benämns social ingenjörskonst medan jämlikhet fick belysa klassperspektivet.¹² Således innebär begreppet jämlikhet att det råder rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i samhället och begreppet utgår ifrån att alla människor har lika värde oavsett kön, ras, religion, social tillhörighet mm. En av de viktigaste jämlikhetsfrågorna är onekligen jämställdhet.¹³ I vårt svenska samhälle finns det en allmänt vedertagen definition av jämställdhet. Enligt denna definition ska kvinnor och män ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter i livets alla viktiga delar. I ett jämställt samhälle är obalansen i arbetslivet och makten mellan könen eliminerad.¹⁴ Jämställdhet är således konkret ett kvinnoområde med syfte att belysa och uppmärksamma kvinnofrågor och omhändertagandet av kvinnor.¹⁵

Genus är ett annat begrepp som kräver en tydlig definition i vår uppsats. Begreppet kan ha flera olika innebörder. Vi avser den sociala definitionen av genus, det vill säga de kulturella normer i samhället som styr vad som anses vara kvinnligt respektive manligt. Detta kan även benämnas socialt kön.¹⁶

Ytterligare begrepp vi önskar definiera för studiens fortsatta framställning är hushållsarbete och småbarnsföräldrar. Med hushållsarbete avser vi det rutinmässiga, obetalda arbetet i hemmet, såsom disk, tvätt, inköp och städning. Småbarnsföräldrar är, i detta avseende, de par med ett eller flera barn upp till fyra års ålder.

2. Den svenska jämställdheten

I denna studie om föräldraskap kommer jämställdheten att vara i fokus, således väljer vi att inleda med att ta upp olika aspekter av detta fenomen. En central utgångspunkt för ett jämställt samhälle är att individen, med hjälp av sitt förvärvsarbete, kan försörja sig själv. Med ett sådant mål aktualiseras rätten till ekonomiskt oberoende. För att uppnå detta krävs nödvändiga förutsättningar. Nordenmark poängterar vikten av att kvinnor och män måste dela på hushållsansvaret och att de ges lika chanser på arbetsmarknaden. I jämförelse med andra

¹² Hirdman (2003)

¹³ SCB. Påtal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2004.

¹⁴ Regeringens proposition 1987/88:105, sid 3

¹⁵ Hirdman (2003)

¹⁶ Ahrne, Roman & Franzén (1996)

länder ligger Sverige långt framme i debatten om jämställdhet vilket bland annat bevisas av det höga antalet arbetande kvinnor och de relativt egalitära attityderna i förhållande till befintliga könsroller. Det är uppenbart att det skett en attitydförändring kring fördelningen av arbetsuppgifter mellan könen. Enligt en studie gjord 1999 av Roman & Vogler anser cirka 78% av männen och 83% av kvinnorna att man bör dela på försörjningsansvaret. 77% av männen och 86% av kvinnorna menar också att hushållsarbetet bör fördelas lika mellan könen.¹⁷

2.1. Den "nya" mannen

Beträffande denna attitydförändring hänvisar även Plantin till forskare som menar att mäns föräldraskap successivt gått i en mer jämställd riktning. Plantin menar dock att utvecklingen inte enbart kan betraktas som positiv. Mannens roll och ideal har blivit mer androgynt. Det finns och har funnits en, i samhällsdebatten, uttalad oro för männens omställning till det nya idealet att vara både macho och velourpappa, en inte alltför lätt balansgång för den "nya" mannen. I debatten finns också en oro över männens vilshenhet inför det nya faderskapet. En annan aspekt kring synen på jämställdhet idag framförs av Plantin som refererar till forskare såsom Hochschild och Dryden, vilka hävdar att mäns ökade familjeorientering dock inte leder till ökad jämställdhet utan att det i stället är ett sätt för dem att bibehålla sin dominans över kvinnorna. En studie av Brandth och Kvande som Plantin också hänvisar till, visade att föräldralediga män endast tog större ansvar för barnet, men inte för hushållsarbetet. Således framstod dessa män, utåt sett, som jämställda medan det inre familjelivet behöll sin grundläggande ojämlikhet. Männen tenderar att lägga beslag på det som tilltalar dem i föräldraskapet och lämnar det tråkiga till kvinnorna.¹⁸

2.2. Kvinnlig underordning?

Trots det faktum att svenska familjer är strukturellt mer jämställda än andra europeiska familjer visar dock studier, utförda av Björnberg, som presenteras i SOU 1997:138, att kvinnor lever i sämre ekonomisk och social situation än vad männen gör. De har lägre lön, arbetar mer med obetalda uppgifter och har ofta en underordnad ställning i arbetet. Å andra

¹⁷ Nordenmark (2004) *Arbetsliv, familjeliv & kön*

sidan har många strukturella hinder undanröjts och underlättat för kvinnor att förbättra sin situation. Män och kvinnor behandlas lika och som självständiga individer i den svenska socialpolitiska modellen. Inom feministisk forskning har man dock uppfattat familjen som en betydande orsak till kvinnlig underordning. Socialisationsprocessen användes som förklaring till det kvinnliga handlandet fram till 1970-talet. Skilda könsvillkor orsakades av socialisationsfaktorer och uppväxtvillkor. De könsstereotyper som förmedlades styrde mäns och kvinnors handlande. Den ovanstående deterministiska förklaringen angreps och tilldelades ny förklaringsgrund.¹⁹

I detta avseende refererar Björnberg och Kollind till Chodorow som anser att moderskapet ligger till grund för kvinnlig underordning. Enligt Chodorows teori är moderskapet den fundamentala orsaken till den djupgående skillnaden i mäns och kvinnors identitetsuppfattning. En aspekt i den manliga identiteten blir att nedvärdera det kvinnliga. Vidare tar Björnberg och Kollind också upp Delphy och Leonard som anser att det är äktenskapets struktur som ligger till grund för kvinnlig underordning. Denna teori hävdar att det inte spelar någon roll om kvinnor har inkomst, hög utbildning eller hög status. De förblir alltid underordnande männen i äktenskapet eftersom de har dubbel arbetsbörda oavsett om de har delegerat hemarbetet eller inte. Således är kvinnans maktlöshet orsakad av familjesfären. En brist med dessa förklaringar av maktrelationerna mellan könen är att det leder till ett cirkelresonemang. Så länge kvinnan har huvudansvaret för hem och barn och så länge äktenskapet består kommer den manliga överordningen, enligt ovanstående teoretiker, att fortsätta. Förändringar tycks alltså vara uteslutna. Det går dock inte att förneka att förändringar har skett, som t.ex. samboende - och äktenskapslagen. Dessa lagar innebär en frivillig pakt mellan två individer.²⁰

2.3. Dagens situation

Nordenmark hänvisar till en rad källor som visar att både förvärvsarbetet och hushållsarbetet mellan kvinnor och män idag har blivit alltmer jämlikt, men också statistik som tyder på att uppdelningen alltså fördelas enligt traditionella mönster. Kvinnor har således fortfarande huvudansvaret för barnen och hemmet. Männen har börjat ta ett större ansvar för

¹⁸ Plantin (2001) *Män, familjeliv och föräldraskap*

¹⁹ SOU 1997:138

hushållsarbetet men inte alls i samma utsträckning som kvinnor har börjat engagera sig i förvärvsarbete. Nordenmark tar i detta avseende upp Hochschilds som påpekar att kvinnor utför ett andra arbetspass när de kommer hem från sitt förvärvsarbete.²¹ Även om skillnaderna mellan könen i hushållsarbetet följer traditionella mönster visar studier på att majoriteten av kvinnor och män bedömer att fördelningen är rättvis. Detta tydliggörs av en svensk studie av Ahrne & Roman gjord 1997, som påvisar att 13 % av de par som ingick i studien kunde ses som jämställda i hushållsarbetet. En annan aspekt visar dock på en tydlig kontrast av arbetsfördelning mellan könen. Faktum är att män ägnar dubbelt så mycket tid åt förvärvsarbete jämfört med kvinnor och omvänt i hemarbetet. Trots detta är det endast 30 % av kvinnorna och 20 % av männen som betraktade fördelningen av det obetalda arbetet i hemmet som orättvis.²²

2.4. Nykonstruktion av jämställdheten

Bäck-Wiklund och Bergsten menar att en nykonstruktion av jämställdhet har börjat etablera sig i vårt postmoderna samhälle och begreppet har fått en ny innebörd. På ytan ser jämställdhet för den moderna familjen traditionell ut. Under ytan har ett nytt sätt att betrakta jämställdhet slagit rot och blivit en del av familjelivet. Bäck-Wiklund och Bergstens studier från 1997 visar att unga familjer talar om jämställdhet i syfte att få det att fungera i den praktiska familjevardagen. Unga familjer ser på jämställdhet utifrån ett effektivitetsideal och låter denna tanke tränga in i hemmets sfär. Effektiviteten är viktigare än könsfördelningen av arbetsuppgifterna. Den moderna familjen ser inte rättviseaspekten som det centrala utan fokuserar mer på att vara effektivitetsorienterad. En absolut rättvis fördelning av familjelivets arbetsuppgifter är inte lika betydelsefullt så som ansvarsdelning, tidens rättvisa fördelning, ömsesidig tillit och känslan av lika värde. I detta lägger man stor vikt vid den enskildes autonomi och respekten för individen. I detta avseende refererar Bäck-Wiklund och Bergsten till Øysten Gullvåg Holters studie som menar att det har blivit en fråga om likvärdig ställning mellan parterna i familjen, oberoende av fördelning av hemmets olika sysslor. För Holter är det mer en fråga om rättvisa än om likhet, medan Bäck-Wiklund och Bergsten poängterar autonomi som en viktig aspekt i den nya familjen.²³ Detta sätt att resonera kring jämställdhet

²⁰ SOU 1997:138

²¹ Nordenmark (2004)

²² Nordenmark (2004)

²³ Bäck-Wiklund & Bergsten (2003)

avviker således något från Statistiska centralbyråns definition av samma begrepp som mer betonar att makten mellan könen ska elimineras i livets alla viktiga delar.

2.5. Tysta överenskommelser

Vi har tidigare nämnt att mäns ökade familjeorientering dock inte leder till ökad jämställdhet mellan könen. I detta sammanhang är Haavinds tes, som Plantin knyter an till, värt att nämna. Haavind menar att män och kvinnor ofta ingår tysta överenskommelser för att dölja ojämlikheterna och de patriarkala grundstrukturerna, eftersom det inte anses lämpligt att uttala traditionella värderingar om föräldraskapet. I de fall då ojämlikheter blir synliga förklaras de vanligen som enskilda val och bestämda av personliga egenskaper. Som vi redan nämnt framstår mannen, utåt sett, som jämställd med kvinnan, men den grundläggande ojämlikheten mellan könen kvarstår. Det faktum att män lämnar de tråkiga delarna av föräldraskapet till kvinnorna, stärker Haavinds tes om att män har dolda strategier för att behålla sin makt utan att för den delen framstå som motståndare mot jämställdhet och nya könsroller. På så sätt bevaras de ojämlika maktstrukturerna inom familjen både av kvinnor och av män. Plantin påpekar också att det samtidigt finns studier som avviker från Haavinds resultat, t ex Höjers undersökning där fosterfamiljer öppet gav uttryck för en gammeldags traditionell syn på arbetsfördelning.²⁴

3. Modeller för arbetsfördelning

I detta avsnitt kommer vi att ta upp de teorier som främst belyser arbetsfördelningen mellan kvinnor och män. De teorier eller de inriktningar som är och har varit rådande i olika studier som gjorts av sambanden mellan arbetsliv och familjeliv är i huvudsak hämtade från tre sociologiska fält: familjesociologi, arbetssociologi och feministisk teori. I detta avseende väljer vi att presentera några av de mest framträdande och mest använda teoretiska utgångspunkterna med tanke på hur förvärvsarbete, hemarbete och kön påverkar varandra utifrån familjesituationen. De sociologiska teorier som gör anspråk på att förklara det segregerade arbetet i hemmet kan delas upp i olika perspektiv. Det ena perspektivet vi utgår

²⁴ Plantin (2001)

från är ett pragmatiskt och instrumentellt perspektiv och det andra perspektivet baseras på subjektiva faktorer såsom könsideologi och distributiv rättvisa.²⁵

3.1. Pragmatiskt och instrumentellt perspektiv

Det pragmatiska och instrumentella perspektivet fokuserar på ekonomiska faktorer. Inom detta perspektiv faller den relativa resursteorin in som teoretisk inriktning. I studier av hushållsarbetets fördelning är indikatorer som individuell eller relativ inkomst, utbildning och yrkesposition vanligt förekommande. I huvudsak utgår man ifrån att hushållsarbete och andra sysslor inom hemmet är något som både kvinnor och män vill undvika. Fördelningen av hushållsarbetet är resultatet av en förhandling mellan vem som ska ha försörjningsansvaret respektive ansvar för hushållsarbetet. Inom denna teoridiskussion talar man om vinnare och förlorare. Mannen anses vara vinnaren då han i förhandlingen har mer resurser till exempel i form av högre lön och att han är etablerad på arbetsmarknaden. Kvinnan blir i detta avseende förloraren och får ta hand om hem och barn. Förhandlingen speglar parternas individuella resurser och fokus läggs således på ovanstående maktförhållanden i familjen.²⁶

Angående förhandling i familjen tar Bäck-Wiklund och Bergsten upp Haavind och Andenæs resonemang som beskriver familjelivet som en plats där motstridiga behov ska förenas. De menar att kvinnan organiserar sitt hemarbete enligt principerna ”det är min sak” och ”det ska gå runt”. Det som inte är uttalat delat och de som mannen inte accepterat som delat, är kvinnans ansvar. Genom att undvika förhandling om hushållsarbetet upplevs lösningen som ett uttryck för gemensamma känslor och mål. Om en lösning måste diskuteras fram är det ett nederlag för kärleken. Eftersom det ideala äktenskapet inte innehåller några konflikter gäller det att undvika dem. Det är därför, enligt Haavind och Andenæs, som de flesta sammanboende män och kvinnor säger att sättet att organisera hemarbetet på ”bara har blivit så” och att man är nöjd med det.²⁷

En annan inriktning inom detta pragmatiska och instrumentella perspektiv, betonar effektivitet och resultatet för familjen. Parterna kommer i detta avseende överens om att kvinnans ansvar blir hushållsarbetet eftersom hon har mest erfarenhet av detta och mannen får förvärvsarbete

²⁵ Nordenmark (2004)

²⁶ Nordenmark (2004)

då han inbringar den största inkomsten. Denna inriktning eller teori benämns ibland tidsresursargumentet och har sitt ursprung från Gary S Beckers ekonomiska teori. Teorin förklarar att familjen använder den hushållsstrategi som bäst tjänar dess intressen. Becker liknar hemmet vid en liten fabrik där olika parter framställer olika produkter. Kvinnan bidrar med hushållssysslor med sin höga hushållsproduktivitet och mannen bidrar med sin höga marknadsproduktivitet i form av förvärvsarbete.²⁸ Ahrne och Roman anser att styrkan i Beckers teori kan vara kopplingen mellan fördelning av hushållsarbetet mellan mannen och kvinna och deras skilda situationer på arbetsmarknaden. Teorin förklarar hur könssegregering och låga kvinnolöner kan skapa grund för ojämlikhet i hushållsarbetet. Däremot anser de inte att Beckers hypotes om hushållsrationalitet är lika självklar. Det är inte uppenbart att det som är ekonomiskt fördelaktigt för en i hushållet också är det för den andre. Något kan verka rationellt vid en tidpunkt men framstå annorlunda vid ett senare tillfälle. Om till exempel mannen tjänar mest kan det verka som om det bästa alternativet är att kvinnan tar ut större delen av föräldraledigheten, men skiljer sig paret senare kan detta få olika konsekvenser för parterna. Kvinnans band till arbetsmarknaden har försvagats medan mannens anknytning till den samma har stärkts och hans löneutveckling har sannolikt påverkats positivt. Beckers teori påvisar inget negativt som könsarbetsdelningen kan medföra för kvinnan. Maktskillnader mellan makarna är inte heller något som belyses.²⁹

Modellen kan även ta en annan form och fokusera på kvinnans beroendeställning i hushållet. Hennes inkomst är inte av lika stor betydelse med tanke på att hon tjänar mindre vilket i sin tur leder till att hon blir ekonomiskt beroende av mannen. Enligt denna förklaringsmodell benämns denna överenskommelse som ett kontrakt där kvinnan ansvarar för hushållet i utbyte mot att bli försörd.³⁰

3.1.1. Relativa resursteorin

Den relativa resursteorin kan sägas sammanfoga nämnda aspekter av ovanstående modell i en teoretisk inriktning. Inriktningens strikta och enkla antaganden har kritiserats för att försöka förklara komplexa sociala fenomen enbart utifrån ekonomiska aspekter. Vidare har forskningsresultat inte kunnat ge någon entydig bild av teorins relevans för att förstå

²⁷ Bäck-Wiklund och Bergsten (2003)

²⁸ SOU(1997:139)

²⁹ SOU(1997:139)

³⁰ Nordenmark (2004)

uppdelningen mellan könen. Nordenmark hänvisar till en rad källor, så som Coltrane och Coverman m fl. som har visat att förklaringsvärdet har varit begränsat.³¹

Nordenmark poängterar att det dock finns studier som stödjer det teoretiska antagandet att det finns ett samband mellan relativa resurser och hemarbetsfördelning. I detta avseende påtalas det att det finns studier som visar att välutbildade välavlönade kvinnor utför mindre hushållsarbete. Den övergripande bilden är dock att fördelningen av hushållsarbetet är relativt stabil och påverkas inte nämnvärt av arbetsmarknadsstatus. Det finns dock en koppling till kvinnors och mäns arbetsfördelning i hemmet och deras arbetsmarknadsstatus. Det blir tydligt att ju mer kvinnan förvärvsarbetar och ju mindre mannen är engagerad i förvärvsarbete desto mer jämställt blir fördelningen av hushållsarbetet.³²

I likhet med Nordenmark refererar Nermo och Evertsson till Brines, Tichenor m.fl. som kommit fram till att tidstillgång och relativa resurser har lågt förklaringsvärde. Fördelningen av hushållsarbete är jämnast när mannen och kvinnan bidrar lika mycket till hushållsekonomin, medan mannen ofta utför mindre hushållsarbete oavsett om han försörjer, eller är försörd av kvinnan. Hushållsarbete anses vara av stor betydelse när det gäller att bekräfta relationen mellan könsrollerna. Det obetalda arbetet fungerar som ett område inom vilket genus skapas, i symbolisk mening. I dagens samhälle tenderar omgivningen att hålla kvinnan ansvarig för hemmet och barnen, mer än mannen. Mannen kan uppfattas som mindre manlig om han väljer att prioritera hem och familj framför sitt arbete. Denna genusskapande process som både kvinnor och män deltar i pågår fortlöpande. Förklaringen till varför en ekonomiskt beroende man skulle utföra mindre obetalt hushållsarbete är att han försöker kompensera sitt "misslyckande" som familjeförsörjare genom att delta mindre i en huvudsakligen kvinnlig syssla. Han upprätthåller därmed sin manlighet genom att kompensera ovanstående brist med ett mer manligt beteende inom det kvinnliga området.³³

Vidare förutsätts det i den relativa resursteorin att båda parterna vill undvika hushållsarbete, vilket i sin tur leder till att man förhandlar bort det med hjälp av de resurser och den makt den enskilda maken förfogar över. Ju mer makt och resurser en person har desto större möjlighet till förhandling. Detta blir avgörande för hur mycket hushållsarbete den enskilde utför. Förhandlingen bestäms inte bara av vad eller hur mycket den enskilde bidrar med, utan en

³¹ Nordenmark (2004)

³² Nordenmark (2004)

annan viktig faktor är hur lätt det är för individen att lämna relationen. Risken är liten att den mest beroende av makarna lämnar förhållandet. Nermo och Evertsson m.fl. har testat detta, relativa resurs- eller förhandlingsperspektiv. De talar om ett resursgap. Det vanligaste resultatet är att ju mindre resursgapet mellan makarna är, desto jämnare fördelning av hushållsarbetet.

3.2. Subjektiva förklaringsfaktorer

De subjektiva förklaringsfaktorerna har blivit allt mer populära eftersom förklaringsvärdet i de instrumentella och pragmatiska faktorerna är begränsade. De sistnämnda lägger stor vikt vid ekonomiska resurser samt betonar effektivitet och resultatet för familjen. De kritiserar för sina försök att förklara sociala fenomen baserade på ekonomiska antaganden. I jämförelse med de instrumentella och pragmatiska förklaringsfaktorerna är de subjektiva variabelerna dock inte lika konkreta och enkla att definiera eller mäta empiriskt. De subjektiva faktorerna faller in under strukturella och individuella värderings- och attitydmönster. Inom de subjektiva förklaringsfaktorerna är könsideologi den vanligaste. Könsideologin har en tydlig koppling till socialisationsprocessen som har stort inflytande på individens värderingar av kön och könsroller. I linje med könsideologin tar Nordenmark upp Hochschild som menar att män och kvinnor omedvetet eller medvetet utvecklar en "könsstrategi", dvs. tankar om hur kvinnor och män bör bete sig.

Individens föreställningar om vad det är att vara man eller kvinna kan vara mer eller mindre konservativa. Konservativa värderingar präglas av en mer traditionell könsideologi medan mer liberala likställs med att individen har en egalitär jämlikhetsideologi. De traditionella förespråkar mannens försörjningsansvar och kvinnans lämplighet för hushållssysslor och barnskötsel. En egalitär könsideologi karakteriseras av att män och kvinnor är jämställda och har i stort sett samma förutsättningar. Hushållsarbetet antas således fördelas jämnt mellan parterna.

Nordenmark menar att studier inom den subjektiva förklaringsmodellen har använt sig av olika påståenden om könsroller i sina försök att mäta könsideologi. Som exempel kan tas

³³ Bygren, Gähler & Nermo (red) (2004)

*”Det bästa för alla är att mannen tjänar pengar och att kvinnan sköter om hem och barn”.*³⁴

Vissa studier använder sig av variabler som utbildning och ålder. Dessa studier visar att yngre och högutbildade ofta har mer liberala könsrollsvärderingar än lågutbildade och äldre. Variabler som en indikator på könsideologi är inte helt problemfri eller tillförlitliga då de inte kan påvisa olika individuella resurser och faser i en individs livscykel. Majoriteten av undersökningar visar att det finns ett samband mellan den rådande könsideologin och fördelningen av hushållsarbete.³⁵

3.2.1. Distributiv rättvisa

En annan teoretisk inriktning inom de subjektiva förklaringsmodellerna är distributiv rättvisa. Denna inriktning används främst vid studier av föreställningar om en rättvis eller orättvis fördelning av hushållsarbetet. Faktorer som beaktas vid förståelsen av varför hushållsarbetet är könssegregerat och varför män och kvinnor upplever det som rättvist är bland annat rättfärdigande, dvs. på vilket sätt en person kan rättfärdiga en traditionell uppdelning av arbetsuppgifter. Om till exempel kvinnan arbetar deltid känns det för henne mer rättvist att ta ett större ansvar för hushållsarbetet. Detta tänkesätt betonar även vikten av subjektiva värderingar om kön och är tydligt kopplat till den rådande könsideologin.

Vidare finns ytterligare en subjektiv faktor som ofta diskuteras i dessa sammanhang. Inriktningen benämns socialkonstruktion av kön vilket innebär att kvinnor och män utför olika arbetsuppgifter därför att dessa sysslor bekräftar och producerar könsidentitet. Kvinnor kan således göra kvinnliga sysslor för att få bekräftelse som kvinnor och män kan på ett motsvarande sätt göra manliga sysslor för att bekräfta sin manlighet. Detta kan vara en förklaring till varför kvinnor tar huvudansvar för hem och barn och män tar försörjningsansvar.³⁶

4. Föräldraledighet och föräldraförsäkring

³⁴ Nordenmark (2004) sid 41

³⁵ Nordenmark (2004)

³⁶ Nordenmark (2004)

Efter att vi nu avslutat vårt första avsnitt om hemarbete kommer vi nedan att ta upp föräldraledighet och föräldraförsäkring utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Vi inleder med en historisk tillbakablick för att sedan ta upp hur man ser på föräldraledighet idag.

4.1. Historik

Jämställdhetstänkandet kring föräldraskap i allmänhet och synen på kvinnliga och manliga könsroller i synnerhet är starkt kopplat till vår svenska föräldraledighet och vår föräldraförsäkring. Dessa två fenomen har betytt mycket för dagens moderna föräldraskap, då båda föräldrarna har möjlighet att vara hemma med barnet.

Föräldraförsäkringen infördes 1974 och ersatte därmed den tidigare moderskapspenningen. Föräldrapenningen är en ekonomisk kompensation för en del av inkomstbortfallet under perioden av föräldraledighet i samband med barnets födelse. Målet med föräldrapenningen har inte nämnvärt ändrats sedan den infördes. Hälften av föräldrapenningdagarna har alltid tillfallit mamman och hälften pappan, i syfte att öka pappans deltagande i barnets omvårdnad samt öka jämställdheten mellan föräldrarna.³⁷ Att föräldraförsäkringen kom att omfatta båda föräldrarna var en betydelsefull markering att föräldrarna skulle dela på ansvaret om barnet. Mannen hade då, på 1970-talet, sedan en tid, varit föremål för det politiska intresset. I officiella sammanhang påtalades behovet av att reformera den traditionella mansrollen för jämlikhetens skull. Syftet med föräldraförsäkringen var att ge båda föräldrarna möjligheter att kombinera föräldraskap med förvärvsarbete eller studier samt att ge barnet tillgång till båda sina föräldrar. Staten satsade på att nå ut till männen med ett nytt manlighetsideal. Mannen framställdes som en barnledig pappa med ett kompisförhållande till sitt lilla barn och tyngdlyftaren Lennart Hoa Hoa Dahlgren personifierade denna kampanj i slutet av 1970-talet.³⁸

För att öka jämställdheten infördes även andra reformer på 1970- talet, som t ex lag om särbeskattning för gifta makar, liberalisering av abortlagstiftningen och införandet av en jämställdhetslag. Dessa åtgärder fokuserade dock främst på kvinnan. På 1980- talet blev mannen återigen föremål för statligt förändringsarbete. En rapport från arbetsmarknads-

³⁷ Socialförsäkringsboken 2003

departementet år 1983 visade att de svenska männen fortfarande ägnade mycket lite tid åt hemarbete trots att de flesta mödrarna börjat förvärvsarbete. Unga män tycktes dessutom, i arbetslivet, bli motarbetade då de försökte förändra sin "mansroll". Strävanden mot jämställdhet hade således inte nått så långt. Regeringen tillsatte en idégrupp som i tio år kom att arbeta för att förbättra jämställdheten, vilket bidrog till att mannen fick en mer framskjutande position i debatten och det blev nu än tydligare att en förändring måste ske för männens egen skull. Ambitionen formulerades bland annat som att: "Mannen måste bli medveten om att han har skyldighet att dela ansvaret också för hemarbete och barn, men att han också har mycket att vinna på detta delade ansvar. Befrielse från en viss del av lönearbetet, bättre hälsa genom minskad stress, bättre relationer till kvinnor och barn".³⁹ De statliga ingripandena, som t ex utbyggnaden av kommunal barnomsorg och införandet av den nya föräldraförsäkringen bidrog till ökad jämställdhet mellan könen.⁴⁰

4.2. Dagens situation

I Riksförsäkringsverkets rapport "Mamma, pappa, barn- tid och pengar" konstateras att det fortfarande, trots de politiska ambitionerna och goda möjligheter för svenska föräldrar att dela på föräldraledigheten, kvarstår en mycket ojämn fördelning. Föräldrars uppfattning om föräldraledigheten avviker dessutom relativt kraftigt från det politiska målet om ett jämställt uttag av föräldrapenningen. I rapporten presenteras RFV:s undersökning "Tid och pengar" som gjordes under vintern 2003. I den framkommer det att de flesta föräldrar är nöjda med att inte dela lika på föräldraledigheten. Det var endast 1 % av mammorna och 1 % av papporna, av de 3000 tillfrågade, som i efterhand önskade att de delat på föräldraledigheten fullt ut. I samma undersökning fick de tillfrågade svara på frågan vad som styrde fördelningen. Kvinnornas vanligaste svar var att de själva ville vara hemma större delen av ledigheten och på andra plats kom ekonomin. Även pappans arbete och mer känslösamma aspekter såsom amning var också vanliga svar. Männen uppgav att ekonomin var det som styrde och det näst vanligaste svaret var *annat*, i vilket t ex amning inkluderades. Även mannens eget arbete var avgörande, eftersom det svaret kom på tredje plats.⁴¹

³⁸ Plantin (2001)

³⁹ Plantin (2001) *sid* 47.

⁴⁰ Plantin (2001)

⁴¹ Socialförsäkringsboken 2003

Statistik från Försäkringskassan visar att män i Sverige, år 2004, tog ut 18,7 % av alla föräldrapenningdagar.⁴² I en rapport från Jämställdhetsombudsmannen visas att andelen män som tar ut föräldraledighet ökar stadigt men långsamt, precis som antalet dagar som tas ut. År 2003 var männens andel av föräldrapenningdagarna 17,2 %, vilket är en ökning med 5 procentenheter från år 2000. År 2003 tog männen i genomsnitt ut cirka 30 dagar, mot cirka 27 dagar år 2000. Än idag är det en relativt stor andel fäder som inte tar ut någon föräldraledighet överhuvudtaget. Över hela föräldrapenningsperioden (tills barnet fyllt 8 år) är det ungefär en femtedel av fäderna som inte tar ut en enda föräldraledighetsdag.⁴³

I dagens jämställdhetsdebatt hörs röster som säger att hemmafrun kan vara på väg tillbaka. I en debattartikel i Dagens Nyheter framhåller Anna Hedborg på RFV att det är den flexibla föräldraförsäkringen, som ska ge båda föräldrarna möjligheter att kombinera familjeliv med arbete, som nu istället ser ut att medverka till bevarandet av traditionella könsroller. Flexibiliteten består i att föräldrarna kan ta ut maximalt sju föräldrapenningdagar i veckan och få en inkomstersättning på 80 procent av lönen. De kan också välja att ta ut färre dagar vilket medför en lägre ersättning och större möjlighet att förlänga ledigheten med barnet. Det går också att spara föräldrapenningdagar fram tills barnet fyllt åtta år och därigenom t ex förlänga semestrar. Flexibiliteten möjliggör även att den ena föräldern kan skriva över dagar till den andra. Sedan den 1 januari 2002 har vardera föräldern 60 reserverade dagar som dock inte går att överlåta till den andra föräldern.⁴⁴ Riksförsäkringsverkets (RFV) rapport "Flexibel föräldraförsäkring" visar att flexibilitet utnyttjas på sätt som inte främjar jämställdheten. RFV har tittat på vem som använder flexibiliteten.⁴⁵ Anna Hedborg skriver att "...det är mammorna och enbart mammorna som sprider ut föräldrapenningdagarna och förlänger barnets tid hemma".⁴⁶

Socialdemokraterna utsåg i maj 2004 Karl- Petter Thorvaldsson till att utreda föräldraförsäkringen. Utredningen som ska vara klar i september 2005 syftar bl a till att se hur dagens försäkring påverkar föräldrarnas möjlighet att ta ansvar för barnet och hur försäkringen påverkar deras möjlighet att delta på arbetsmarknaden på lika villkor.⁴⁷

4.2.1. Mannens val

⁴² www.forsakringskassan.se

⁴³ Jämställdhetsombudsmannen, januari 2005

⁴⁴ Dagens Nyheter 041206

⁴⁵ Riksförsäkringsverket analyserar 2004:14

⁴⁶ Dagens Nyheter 041206

Bekkengen skriver om föräldraskap i sin doktorsavhandling och konstaterar i den att det finns olika villkor mellan kvinnor och män när de får barn, med tanke på den rådande maktstrukturen. Genom makt och tolkningsföreträde kan männen välja hur mycket engagemang de vill lägga ner på föräldraskapet. Kvinnan som är mer lyhörd för den andra partens behov får ta huvudansvar i föräldraskapet. Mannens föräldraledighet är i allra högsta grad förhandlingsbar. Frågor som *om*, *när* och *hur länge* män ska vara föräldralediga, är inte lika väsentliga för blivande mammor som för blivande pappor. Mammaledigheten är självklar, medan pappans ledighet däremot är ett val och ses som någonting roligt som ska uppmuntras och belönas. Bekkengen reflekterar således över att mannens ledighet, till skillnad från kvinnans, styrs av egna intressen. Kvinnan tar ut ledigheten trots att det troligtvis kommer att påverka hennes framtida löneutveckling.⁴⁸

4.2.2. Hinder

Bekkengen har sammanställt olika författares åsikter och slutsatser från flera utredningar och skrifter och redovisar hinder som tenderar att lyftas fram när det kommer till frågan om mannens föräldraledighet.

Ett hinder är kvinnor som inte delar med sig av ledigheten. Dessa kvinnor ger inte vika för sina privilegier angående omsorgen om barnet. Kvinnan utövar ett motstånd mot mannens föräldraledighet.

Ett annat hinder är det ekonomiska skälet, vilket brukar ses som det vanligaste argumentet. Om man hänvisar till det ekonomiska skälet som ett hinder för mäns föräldraledighet, trots att familjekonomin blir i det närmaste oförändrad, är förklaringen att mäns inkomst och bidrag till familjekonomin anses vara viktigare än kvinnors. När kvinnan har den högre inkomsten sker det inget rollbyte, vilket tyder på att det ekonomiska skälet är könsmärkt. Ekonomiska skäl verkar handla mer om kön än om pengar. Bekkengen menar att argumentet kan betraktas som en metafor, vilket befäster män som familjeförsörjare och man. Kvinnans föräldraledighet relateras inte till ekonomiska skäl även om hushållet förlorar lika mycket på att hon är hemma.

⁴⁷ www.regeringen.se.

⁴⁸ Bekkengen (2002)

Ett tredje hinder för mäns föräldraledighet anses vara idén om traditionella könsroller, på så sätt att män och kvinnor har fastnat i ett föråldrat beteendemönster som inte längre passar in i det moderna samhället, vilket ska vara jämställt. Bekkengen menar att könsrollteorier inte längre används i genusforskningen men att de fortfarande har en stark ställning i människors vardagskunskap och i den politiska debatten. Teorierna har kritiserats med motiveringen att de döljer och bevarar den rådande könsmaktsordningen. Mäns makt över kvinnor tonas ner och mäns fördelar av rollfördelningen döljs.

Det fjärde hindret består av att arbetsgivarens attityder till männens föräldraledighet antas vara avgörande för om de ska kunna och våga vara lediga. Pappamånaden är ett stöd för män i relation till arbetsgivaren då männen vill ta ut föräldraledighet. Arbetsgivarens eventuellt negativa attityder utgör således ett hinder i diskussion om pappans föräldraledighet. Dessa attityder behöver inte vara konkreta händelser utan är ofta outtalade, t ex kan tystnad och ointresse från arbetsgivaren vara talande nog. Bekkengen menar dock att det finns studier som visar att många män som tagit ut föräldraledighet inte har haft några arbetsrelaterade problem.⁴⁹

5. Resultat av självrapporter

För att undvika att avslöja enskilda respondenters identitet har vi valt att slumpvis tilldela varje individ en bokstav från A till L. Kvinnorna har fått en bokstav från A till F och männen från G till L.

Vi inleder denna resultatredovisning med att kort sammanfatta svaren på de bakgrundsfrågor vi ställde i självrapporten. De sex par som besvarade självrapporterna är i åldern 28-37 år. I genomsnitt består den enskilda familjen av 1,16 barn. I en familj väntas ett andra barn men vi har valt att inte räkna med detta i ovanstående antal barn. Medelåldern för barnen är 3,7 år. Ett barn är åtta år och förhöjde medelvärde kraftigt. Enligt vår definition är övriga barn småbarn och under fyra år. Om vi bortser från det barn som vid mättillfället är 8 år blir medelvärdet för barnen 21 månader.

⁴⁹ Bekkengen (2002)

Av respondenterna är sju förvärvsarbetande på heltid, en förvärvsarbetar på halvtid och är sjukskriven på halvtid, en studerar och tre är föräldralediga från förvärvsarbete. De tre kvinnor som avslutat sin föräldraledighet har varit hemma med barn i genomsnitt 9,3 månader. En av dessa kvinnor valde att förlänga sin föräldraledighet med att vara hemma ytterligare 10 månader på halvtid. De övriga tre kvinnorna har hittills varit föräldralediga mellan en till tre månader och har för avsikt att vara lediga allt från fyra månader till 1,5 år, med ett medeltal på 11,3 månader.

Av de manliga respondenterna har en man varit föräldraledig i tre månader på heltid och lika länge på halvtid. En annan tog sin föräldraledighet på halvtid i tio månader. En man svarade att han varit föräldraledig *"del av veckor 2: a halvåret av dotterns födelse"* (I). Tre män har precis blivit föräldrar och har ännu inte påbörjat sin föräldraledighet. Två av dem har tänkt ta ut sex månader medan den tredje avser att vara föräldraledig *"så mycket jag bara kan"* (K).

I nedanstående redovisningen av självrapporterna har vi valt att sammanställa respondenternas svar under nio olika rubriker. Vilka frågor som ställdes i självrapporten framkommer av bilaga 1. Parrelationen kommer vi inte att lägga någon vikt vid då vi söker svar på hur enskilda personer, man eller kvinna, upplever föräldraskapet sett utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Vi inleder varje avsnitt med kvinnornas svar, därefter följer männens. De kursiverade uttalanden nedan är direkta citat från respondenterna. Om flera respondenter uttryckt liknande åsikter i en fråga har vi, i den kommande redovisningen av självrapporterna, valt citat som vi tycker bäst sammanfattar deras resonemang. För att visa på mångfalden i studien och på respondenternas olika uppfattningar redovisar vi även citat som uttrycker en något annorlunda mening än majoriteten.

5.1. Val av tidsperiod

Tre av kvinnorna tar upp amningen som en anledning till varför de valde att vara hemma den första perioden efter barnets födelse. Faktorer såsom ekonomi och inställningen på mannens arbetsplats var också sådant som påverkade tidsperioden.

D: För att jag ville kunna amma henne så länge som möjligt, och att det passade dåligt för min man att vara hemma från jobbet tidigare än så.

C: *Vi drog ut på föräldraledigheten så långt det var ekonomiskt möjligt, vi ville att vår son skulle vara så nära 1,5 år som möjligt innan han började på dagis.*

En kvinna skrev att hon och partnern vill turas om så att båda får chansen att vara hemma med sonen när han är liten.

A: *(Det är) viktigt för mig att pappan delar på ansvaret av uppfostran direkt från början.*

I flertalet av männens svar kan man utläsa hur viktig kvinnans roll är under den första perioden av föräldraskapet. Samtidigt som en tydligare ekonomisk aspekt görs gällande.

H: *Jag har ingen SGI nu så jag behöver börja jobba så att vi får ekonomisk möjlighet att jag ska kunna vara hemma. Dessutom tycker vi båda att det är bra att min fru får vara hemma så länge som möjligt i början när barnet är beroende av henne.*

5.2. Fördelningsargument

Vad respondenterna väljer att belysa och lyfta fram i denna fråga är ett tydligt praktiskt tänkande men även den känslomässiga diskussionen har tagit mycket plats. Det praktiska tänkandet visar sig i att kvinnorna t ex tar upp sin mans situation, avseende arbete och studier.

D: *Situationen på min mans arbetsplats, dvs. hur går det att lösa med en ersättare under 6 månader?*

Ett genomgående uttryck hos kvinnorna är att den uppdelningen av föräldraledigheten som man gjort, har fallit sig naturligt.

C: *Det föll sig naturligt att jag skulle vara hemma på heltid första året ut.*

En kvinna tar mer fasta på den känslomässiga biten. Hennes man önskar att dela lika på föräldraledigheten medan hon hoppas vara hemma längst. Detta ser hon som något naturligt och skriver:

E: *...det är också något som jag tror inte är så ovanligt för kvinnor. Jag tror därför inte heller att man ska se för hårt på att det än idag är så mycket färre män som är hemma med sina barn längre perioder än kvinnorna. Det kan nog vara så att det finns vissa kvinnor, som jag, som inte "släpper till" platsen. Detta är inget problem, vi har alltså valt det gemensam.*

En annan kvinna skiljer sig från övriga respondenter då hon tar upp sin frånvaro från arbetsplatsen som en anledning till att hon vill att hon och partnern delar lika på föräldraledigheten. Hon reflekterar även över ansvaret i föräldraskapet.

A: Min sambo ville väldigt gärna vara hemma redan när vårt barn var litet och jag hade inget emot detta då jag gärna ... kommer tillbaka till arbete och mitt vuxna sociala kontaktnät så fort som möjligt ... Även viktigt att pappan tar del av ansvaret från början så att de inser att det inte är någon "semester" att vara föräldraledig och att man därför ensam ska ta fullt ansvar för hemmet. Detta beslut kommer dock att betyda en ekonomisk förlust då min sambo tjänar mer än jag men vi har valt att genomföra detta ändå.

Även männen skriver att deras fördelning av föräldraledigheten har fallit sig naturligt. I naturligt lägger männen in många praktiska faktorer såsom ekonomi, arbete, arbetsgivare och mammans betydelsefulla roll. En man poängterar både mammans roll samt den ekonomiska omöjligheten för honom att vara hemma.

H: Det var väldigt naturligt att min fru skulle vara hemma en lång period i början. Vi är båda uppväxta med hemmavarande mamma och har positiva erfarenheter av det ... Om jag skulle vara pappaledig utan att ha jobbat skulle vi inte klara oss ekonomiskt så planeringen föll sig naturligt.

G: Vi försökte anpassa oss lite efter arbetsgivarnas önskemål och det har faktiskt löst sig jättebra. Denna lösning gjorde att jag fick ansvar för inskolningen på dagis.

En pappa berättar att fördelningen av föräldraledigheten var bestämd redan innan förlossningen, en åsikt som han inte delade fullt ut med sin sambo.

L: Min sambo hade en ganska bestämd åsikt om att vi skulle dela ledigheten som jag till en början kanske inte delade fullt ut. ... min uppfattning har ändrats totalt. Jag längtar efter att vara hemma med min son dvs. min motivation är min son!

5.3. Förebilder till det egna föräldraskapet

Merparten av de kvinnliga respondenterna ser sina egna föräldrar som positiva förebilder. Någon nämner även vänner och släktingar. Några reflekterar även över negativa sidor hos föräldrarna som de själva inte vill anamma i sitt föräldraskap.

B: Mina egna föräldrar är ju klart de första och största förebilderna. De är främst en positiv förebild, men har en hel del negativa sidor också. Vänner, släktingar är också förebilder. Reflekterar mycket över hur andra agerar i sitt föräldraskap. Där jag försöker ta till mig det positiva och ta avstånd ifrån det negativa. Detta har nog påverkat mig att jag tänker mycket på hur jag vill vara som förälder och hur jag inte vill bli eller vara.

Två respondenter nämner att de inte har någon direkt förebild för föräldraskap. En av dessa kvinnor har dock funderat mycket över hur hon inte vill ha det i sitt förhållande och berättar om ett avskräckande exempel.

A: Jag vill absolut inte att min sambo och jag ska hamna i en situation där "mamman" har ansvar för allt hushållsarbete och "pappan" typ har ansvar för bilen trots att bägge arbetar heltid. Ser lite skrämmande nog denna typiska uppdelning i manliga och kvinnliga sysslor hos min sambos föräldrar. De kan ofta komma med kommentarer om att vi måste kompromissa, i min mening är det precis det som de själva inte gjort. Hemskt att se att en vuxen man på över 50 år inte ens kan ta av sin egen tallrik efter middagen utan enbart hittar ut till TV-soffan och att min sambos mamma kommer med bortförklaringen om att "han" är trött. Som om inte hon skulle vara det, hon har också arbetat en hel dag... Detta kommer absolut inte bli fallet i min familj...

Även bland männen återkommer de egna föräldrarna som förebilder. En man nämner även att han har ser upp till sin svärfar.

H: Min svärfar har också blivit ett föredöme i att ha en bra relation till sina barn. Lagom delar pappa och kompis... Min egen pappas brist har lärt mig att verkligen försöka förstå mitt barns värld och inte leva avskilt från deras tankar och uttryck. Min svärfar är mer "modern" och kan ta del av barnens värld, men samtidigt stå som en fast, trygg fadersgestalt, det är en förebild för mig!

Tre av männen anser inte att de har någon förebild och en av dem nämner det svåra med att leva upp till de krav man som förälder ställer på sig själv.

I: Ingen förebild! Finns den perfekta familjen? Jag målade själv upp hur mitt föräldraskap borde vara. I efterhand märker man att det är svårt att efterfölja och leva upp till, till 100%.

5.4. Upplevelser av föräldraledighet och jämställdhet

I denna fråga nämner flera respondenter att de tycker det är viktigt med ett delat ansvar för barnet, både ur ett jämställdhetsperspektiv och för att få en nära kontakt med sitt barn. Två av kvinnorna beskriver föräldraledigheten lite som en "läroperiod", både för sig och för partnern.

A: *Bara för att man är föräldraledig så ska man inte ensam ta ansvar för hemmet och se till att maten står på bordet. (Det är) ytterst viktigt att min sambos och min roll inte fastnar i de typiskt manliga och kvinnliga sysslorna. Det är lätt att hamna i en ond cirkel utav gammal vana. Min förhoppning i och med den uppdelning av föräldraledigheten som vi valt att göra är att min sambo ska inse hur tufft det är att hinna med speciellt mycket under dagarna och att vi faktiskt måste hjälpas åt så mycket som möjligt.*

D: *När man är föräldraledig känns det som att hamna 30 år tillbaka i utvecklingen, man blir verkligen "hemmafru"... När man går hemma tar man snabbt på sig ansvaret för mycket av hushållssysslorna. Det var nyttigt för mig att få vara den som åkte till jobbet och se andra sidan på myntet under en period. Det var alltså inte bara positivt för min man och min dotters relation, det är bra även för min och min mans förståelse av varandras situation.*

En kvinna tycker i denna fråga till om uppdelningen av föräldraledigheten.

E: *Vi kommer nog få det rätt bra fördelat när våra dagar är slut, men jag tycker inte att man ska sträva efter det. Nu är det så mycket diskussion om jämn fördelning men man ska absolut inte göra det för sakens skull. Det bästa för barnet är ju att ha en förälder hemma som verkligen njuter av det.*

I denna fråga har männen valt att ta upp lite olika aspekter. Mammans betydande roll i början av ett barns liv återkommer i ett par av svaren. Samtidigt påpekar två av respondenterna vikten av att delta i föräldraskapet och därmed även ta ansvar. Två män reflekterar över deras möjligheter att inte vara hemma med barnen respektive att inte sköta om hemmet i samma utsträckning som sin fru.

G: *Självklart är det så att mamman betyder mest för ett barn i början... Det är bådas barn vilket gör att man måste dela på ansvaret. Att få möjligheten att ta del av ens barns utveckling i början är en förmån som man ska ta vara på – jobba ska man göra i ytterligare 30 år!*

K: *... Det är också viktigt att spendera tid med sin familj. Mamman måste också kunna känna att hon kan återgå till skola/jobb när hon känner att det är dags, då får pappan ta sitt ansvar.*

I: *Om möjlighet funnits hade jag absolut kunnat tänka mig ta ut mer föräldraledighet. Vi har dock valt en annan väg. Min hustru arbetar numera 50 % och på så sätt får barnen mera tid hemma.*

J: *Jag har kanske inte städat och skött om hemmet som min fru har, har kanske tagit dagen mer som den kommer.*

5.5. Föräldraledighetens betydelse för parrelationen

Flertalet respondenter är av den uppfattningen att partnerrelationen har förändrats sedan de blev föräldrar. Kvinnorna påpekar främst den ökade belastningen som det innebär att få ett barn med en ibland oförstående partner. En kvinna nämner tvång och plikter som en aspekt av föräldraskapet. Tre kvinnor skriver i huvudsak om det positiva med att bilda familj och att de har upptäckt nya sidor hos varandra. Samtidigt nämner de att det inte är någon semester att vara mammaledig och att det ibland kan upplevas som slitigt.

D: *Att få barn tillsammans är oerhört slitigt, men också helt underbart!*

E: *... efter att ha varit mycket aktiv med studier, jobb, vänner etc. till att vårda och ta hand om sitt barn ... (detta blev det) absolut viktigaste. Detta gjorde att det blev förändringar mellan mig och min man som på ett sätt kunde fortsätta att vara aktiv.*

C: *Visst har man kunnat känna frustration över alla de tvång och plikter man själv har tagit på sig under ledigheten i jämförelse till det som pappan gjort.*

F: *Ja, på vissa punkter t ex att det är ingen lugn semester här hemma med barnen. Det tog lite tid för mannen att förstå det. Man hinner inte så mycket när man blir avbruten hela tiden.*

A: *Eftersom det hittills bara varit jag som varit ledig känner jag att min sambo ännu inte förstått riktigt vad det innebär att vara hemma med barn. Jag tror på en klar förbättring inom kort när min sambo kommer att vara hemma.*

Utav de manliga respondenterna är svaren entydiga; det har inte, enligt deras uppfattning, skett någon förändring i relationen till sina respektive. Överlag var de manliga svaren mycket kortfattade. En man visar på insikt i det arbete som kommer med föräldraskapet.

I: *Inte mer än att jag vet att det inte är någon semester att vara föräldraledig.*

5.6. Åsikter om föräldraförsäkringens konstruktion

Av de kvinnliga respondenterna anser flertalet att den gällande föräldraförsäkringens konstruktion är bra. På så sätt tvingas pappan att vara hemma med barnet och de traditionella mönsterna inom föräldraskapet ruckas. Flertalet är dock skeptiska till att förlänga pappaledigheten genom att lagstadga om ytterligare dagar till pappan.

A: Jag tycker inte, som det varit på förslag, att man ska tvinga papporna att ta exakt hälften av ledigheten om det inte är ett gemensamt beslut som i vårt fall eftersom det för många faktiskt kan vara en ekonomisk fråga.

En kvinna nämner att det måste till en generell attitydförändring hos båda könen och ett förändrat klimat på arbetsplatserna och hos arbetsgivaren för en ökad jämställdhet. Kvinnorna värnar dock om familjens valfrihet i denna fråga.

E: Det är ju mycket diskussioner om en "jämställd föräldraledighet" och det har varit diskussion om att dagarna skulle delas på hälften till föräldrarna, vilket jag tycker är idiotiskt. Vi måste få ha en valfrihet när det gäller familjelivet.

En respondent drar det lite längre och skulle helst inte se att det fanns några begränsningar om hur familjen skall besluta om föräldraledigheten.

C: Jag tycker inte att det ska finnas några restriktioner. Det måste vara upp till varje förälder att ta sitt ansvar och bedöma vad som är bäst för barnet och resten av familjens situation.

En respondent hade tankar kring hur föräldraförsäkringen skulle kunna lösa föräldraförsäkringens dilemma dvs. att pappan fortsätter att arbeta pga. familjeekonomiska skäl.

E: Varför inte slå ihop parternas löner och dela det på hälften och låta föräldrapenningen grundas på den. Skulle vara intressant att se hur föräldraledigheten fördelas då.

Flertalet av papporna förespråkar valfrihet i föräldraförsäkringen. De är av den uppfattningen att perioden borde gå att överlåta, att man har en diskussion med sin partner och att inget i princip behöver förändras.

H: Jag tycker det är vansinnigt att vuxna människor som har ansvar för ett barn inte själva får bestämma över all föräldraledighet. Respekt, jämlikhet utvecklar man i sin egen relation

genom att prata med sin partner, inte genom att farbror staten ska säga hur jag ska uppfostra mina barn.

Tvåpappor är dock av en annan uppfattning.

K: ...jag tycker det är bra att det inte går att överlåta vissa dagar efter en viss period. Dagarna som är mina tänker jag ta ut.

L: Jag tycker att pappadagarna är ett utmärkt sätt att få fler män att stanna hemma. Jag tror även att det är lättare för dem att motivera sin ledighet på arbetet där det finns en stor ovilja att förstå att man ska vara ledig...

5.7. Fördelning av hushållsarbetet

Flertalet av kvinnorna tycker att det rutinartade hushållsarbetet är relativt jämnt fördelat mellan parterna. Det framgår av svaren att sysslorna som sådana är typiskt kvinnliga respektive manliga. Det är vanligt att kvinnan tvättar, planerar inköp och att mannen dammsuger och hjälper till med övrig städning. Flertalet kvinnor kommer fram till att man hjälps åt i hemmet.

E: När det gäller hushållsarbetet i vår familj är det aldrig något vi har "tjafsats" om, varken innan vi fick barn eller efteråt. Det brukar bara falla sig naturligt att den som har mest tid till sysslan utför den, sen tycker vi båda om att laga mat och greja i köket.

F: Jag som kvinna arbetar 50 % vilket innebär att jag sköter det mesta. Mannen är med på barnets fritidsaktivitet och sköter dammsugning 1 gång/vecka och åka iväg med sopor till sopstationer.

C: Vi hjälps åt med det mesta. Disk, städning är det som är mest likartat fördelat. Tvätt har jag hela ansvaret för. Jag lämnar alltid på dagis och den som slutar jobbet tidigast hämtar. Vad gäller inköp så försöker vi hjälpas åt men det blir oftast jag som står för både planering och inköp.

Männen ger ett ganska entydigt svar. De tycker att hushållsarbetet är jämnt fördelat.

G: Vi hjälps åt med det mesta men att jag kanske gör lite mer "karl-göra" och att frun tvättar mycket oftare än jag.

K: Vi fördelar arbetet lika och det kommer också att gälla barnomsorg. Det kommer säkert att finnas perioder där den ena parten får göra mer, men att det blir lika tillslut. T.ex. under

barnets första månader är mamma-barn relationen viktig. Dessa månader kan vara tuffa för mamman och då får pappan ta mer hushållsarbete.

L: På helgen hjälps vi åt med städning etc. men min sambo sköter tvätten medan jag tar hand om bilen. Det är en överenskommelse vi har.

H: Den som har tid och möjlighet, gör vad som behövs. Det har inneburit att jag i långa perioder stått för all matlagning, tvätt och inköp. Andra perioder har min fru tagit ett större ansvar. Det beror på hur mycket tid var och en är borta/hemma. I genomsnitt skulle jag tro att vi delar lika på hushållsarbetet.

5.8. Vägen fram till en arbetsfördelning

Tre av mammorna tycker att fördelningen av sysslorna har skett på ett naturligt och automatiskt sätt, det har inte varit något som har diskuterats i hemmet.

D: Det har växt fram naturligt, inget vi planerat eller bestämt. Det har helt enkelt passat oss.

Övriga kvinnor har en annan uppfattning om fördelningen som mer kretsar kring diskussioner mellan parterna.

C: Vi har ofta diskussioner kring detta där jag naturligtvis önskar mer jämlik fördelning. Det faller dock alltid tillbaka till den här fördelningen...

A: Visst har det varit diskussioner kring arbetsfördelningen inom familjen... Det förekommer självklart en del tjat – tyvärr – för att saker och ting ska bli gjorda men samtidigt tror jag många kvinnor har en tendens att gnälla även om mannen gjort det han anser är städning bara för att vi inte alltid har samma åsikt om vad som bör göras i ett hem.

Kontentan av männens svar framgår av följande:

G: Det har bara blivit så.

5.9. Upplevelser av hushållsarbete och jämställdhet

Fyra kvinnor skulle föredra en mer jämlik fördelning av hushållsarbetet. De har haft diskussioner med deras respektive angående en förändring utan önskad effekt.

C: *Trots att man försöker få det jämlikt så tenderar det att bli kvinnan som har mest uppgifter i hushållet trots förvärvsarbete.*

D: *Visst kan jag uppleva perioder då jag tycker att jag gör mer hemma, speciellt på så sätt att det känns som att jag har en lägre stök/smutströskel och alltså tar initiativet till städning oftare.*

A: *Vår fördelning av arbetet var bättre när vi båda arbetade för bägge kom hem sent och då fick vi tillsammans ta tag i det som behövde göras. Jag tror dock att min sambo kommer att förstå mer hur svårt det är att hinna med när man är föräldraledig.*

Två kvinnor ser sig själva som relativt jämställda med sin partner.

B: *Jag tycker att vi har ett i rätt stor utsträckning jämställt förhållande när det gäller hushållsarbete... Där har vi lyckats mötas på ett bra sätt och format våra rutiner.*

Männen har olika uppfattning om hur mycket de hjälper till i hemmet och hur jämställt fördelningen av hushållsarbetet är.

H: *Vi är fullständigt jämställda där eftersom vi båda gör alla uppgifter, men i varierande grad i olika perioder. Det är aldrig något som leder till konflikt eller diskussion.*

G: *Det är självklart att man delar på uppgifterna/gör någon fördelning som båda tycker är OK. Vad är det som säger att kvinnan ska laga mat?*

J: *Jag tycker att jag hjälper till i hemmet men det är kanske inte tillräckligt.*

I: *Hade hustrun arbetat 100 % skulle fördelningen av hushållsarbetet varit annorlunda.*

6. Analys

Vår analys kommer att styras av de frågeställningar som uppsatsen bygger på samt de teorier och begrepp som vi funnit vara relevanta för vårt syfte. Vi avser inte att försöka bevisa sanningshalten i de presenterade teorierna utan i stället demonstrera tänkbara stöd för dem. Studien fokuserade på småbarnsföräldrars syn på föräldraskapet ur ett jämställdhetsperspektiv utifrån två aspekter; fördelning av hushållsarbete och föräldraledighet samt på småbarnsföräldrarnas upplevelser av dessa två områden. Analysen syftar således till att lyfta fram respondenternas beskrivningar av sin situation och förtydliga förekomsten av olika synvinklar.

6.1. Dolda strategier och tysta överenskommelser

Ovanstående rubrik knyter an till våra respondenters syn på uppdelningen av hushållsarbetet. Rubriken kan härledas till Plantins och andra nämnda forskares resonemang om den rådande maktstrukturen mellan könen. Vi vill inleda vår analys av självrapporterna med just detta, då vi i viss mån kan koppla dessa fenomen till våra respondenters svar. Vid en första anblick av självrapporterna framstår småbarnsföräldrarna som relativt jämställda. Detta fick oss att betrakta respondenterna som moderna personer som inte fastnat i ett konventionellt tänkande. Vi såg våra manliga respondenter som män av sin tid. När vi under arbetets gång kom att studera självrapporterna närmare kunde vi dock se att traditionella mönster fortfarande till viss del råder. Enligt Haavind är ojämlikheter något man inte gärna framhåller utan man strävar istället efter att nå tysta överenskommelser.

Vi tycker att vi kan se att några av männen och kvinnorna i vår studie rättfärdigar den rådande strukturen på ovanstående sätt. I detta sammanhang blir ordet "naturligt" väsentligt. Ett sätt att undvika en jämställdhets diskussion mellan könen är nämligen att se på den befintliga familjesituationen som naturlig, vilket både männen och kvinnorna gör. Männen är dock i översvallande majoritet. Vi är av den uppfattningen att det finns relativt stor likhet mellan våra respondenter och det resonemang som Haavind och Andenæs för. Våra manliga respondenter och hälften av de kvinnliga anser att fördelningen av hushållsarbetet har skett naturligt och utan någon egentlig förhandling. Dessa respondenter menar således att det "bara har blivit så". I detta avseende kan vi ställa oss frågande till om dessa par inte har reflekterat över hemarbetet eller om de möjligen ger uttryck för en outtalad konflikträdsla? Enligt Haavind och Andenæs finns det inga konflikter i det ideala äktenskapet och då är det påfallande lätt för den enskilde parten att hävda att fördelningen är naturlig, något annat vore ett nederlag för kärleken. Vi kan utifrån Haavinds tes om dolda strategier och tysta överenskommelser, tänka oss ett par olika skäl till varför par agerar med hjälp av tysta överenskommelser. Vi instämmer med Haavind som menar att det i dagens jämställda samhälle inte anses lämpligt att uttala traditionella värderingar om könsrollerna i familjen. Om det råder ojämställdhet kan vi tänka oss att man i vissa fall strävar efter att undanhålla andra detta, på grund av en känsla av skam, frustration eller redan nämnda konflikträdsla. Förhandling om hushållsarbetet kan också utebli i de fall då det finns en rädsla för att gå miste om det ideala äktenskapet. Naturligtvis uteblir förhandlingar även för de par som är nöjda med uppdelningen av hemarbetet.

I självrapporten framgår det dock att tre av kvinnorna är missnöjda med hur det reguljära hemarbetet har fallit ut. I ovanstående svar kan man inte tala om tysta överenskommelser mellan parterna. De kvinnliga respondenterna berättar om flertalet diskussioner rörande hemarbetet. I deras svar kan vi urskilja en viss maktlöshet och frustration över fördelningen av hushållssysslorna. Det faktum att man som man och kvinna har olika åsikter om hur städning ska utföras är också något som dryftas.

Flertalet av respondenterna är dock av den uppfattningen att fördelningen av hushållsarbete är jämnt. Det finns emellertid tydliga uttalanden om att mannen framförallt tar hand om bilen och har mer karlgöra medan kvinna sköter mer vardagliga hushållssysslor. Detta påvisar således att det fortfarande finns en tydlig könsuppdelning. I detta avseende är förhandling en aspekt som den relativa resursteorin tar upp. Den mest beroende maken, utifrån resurstillgång, lämnar inte relationen i första hand. Om kvinnan är mest beroende kan man tänka sig att kvinnan utför mer hushållsarbete än mannen i rädsla för att bli lämnad. Vi menar, att om så är fallet, kan det finnas en viss konflikträdsla i förhållandet och kanske är det bäst att hålla fast vid den existerande hushållsfördelningen för husfridens skull.

En annan teori som är aktuell i ovanstående resonemang är distributiv rättvisa. Det faktum att hushållsarbete är könssegregerat rättfärdigar en traditionell uppdelning av hemarbetet. Rättviseaspekten kring hushållsarbete är tydligt kopplat till den rådande könsideologin, dvs. idén om att hushållssysslorna och skötsel av barn betraktas som kvinnligt. Vi kan dra en parallell till en av våra respondenters resonemang om att i och med att hon enbart arbetar deltid kan ta huvudansvaret för hushållsarbete. I detta sammanhang kan också Gary S Beckers ekonomiska teori och tidsresursargumentet bli aktuell. Det vill säga att kvinnan bidrar med hushållssysslor, mannen med förvärvsarbete. Familjen använder den hushållsstrategi som bäst tjänar dess intressen. I ovanstående exempel, om den kvinnliga respondenten, kan vi se just detta effektivitetstänkande. Vidare ser vi även en tydlig indikation på att kvinnorna i vår självrapport tar det huvudsakliga ansvaret för hemmet och det reguljära hushållsarbete. Flertalet betraktar denna fördelning som jämnt fördelad eller med andra ord som rättvis. De rättfärdigar således den traditionella uppdelningen av arbetsuppgifter mellan könen. Vikten av subjektiva värderingar om kön är i dessa fall slående. En del av våra kvinnliga respondenter efterfrågar dock mer hjälp i hemmet då detta har kommit upp till diskussion. Detta för oss in på Haavinds tes om dolda strategier.

Haavinds tes lyfter fram mäns dolda strategier och deras förmåga att avstå från tråkiga sysslor utav egenintresse. Detta tycker vi tydliggörs av en av våra respondenter som menar att hon har lägre smutströskel än sin man. Vi kan i detta avseende reflektera över mäns, i många fall, omedvetna taktik för att undvika det rutinartade hemarbetet. Att inte se det som behöver göras i ett hem bidrar till de tysta överenskommelserna som cementerar de traditionella könsrollerna. Kvinnor medverkar dock till utformandet av könsrollerna genom diverse bortförklaringar, som ovanstående exempel där kvinnan anför "lägre smutströskel" som ett skäligt argument.

Enligt det pragmatiska och instrumentella perspektivet förutsätts det att både kvinnor och män vill undvika hushållsarbete. Denna utgångspunkt vill vi i viss mån förhålla oss kritiska till. Givetvis finns det människor, av båda könen, som tycker det både är roligt och givande att arbeta i hemmet. Under dessa omständigheter faller perspektivens resonemang om vinnare och förlorare. Resonemanget blir ensidigt om man, som dessa perspektiv, utgår från att ingen vill stå i köket. Utgår vi från våra respondents svar är hushållsarbetet något som flertalet vill undvika men i vår avgränsade studie finns även undantag.

6.2. Föräldraledighet som öde och val

Nedan väljer vi att reflektera över några faktorer såsom hur våra respondenter fördelat föräldraledigheten, mannens hinder för föräldraledighet, mannens handlingsutrymme, förebilder och förändrad parrelation.

Mellan riksförsäkringsverkets undersökning "Tid och Pengar"⁵⁰, vilken vi har redogjort för i avsnitt 4.2, och våra respondents svar finner vi en rad likheter. Kvinnans arbete är inte något som påverkat fördelningen av föräldraledigheten nämnvärt. Endast en av våra kvinnliga respondenter nämnde detta. Övriga tog inte upp det överhuvudtaget och i riksförsäkringsverkets undersökning låg det svaret långt ner på skalan. Vår reflektion kretsar kring det faktum att både mannen och kvinnan i detta sammanhang poängterar vikten av mannens arbete. Detta resonemang kan vara ett sätt för kvinnorna att rättfärdiga sina mäns frånvaro. Vanligtvis är det ju oftast kvinnan som stöter på svårigheter i det framtida arbetslivet, t ex i löneutveckling. Med tanke på det kan vi ställa oss frågande till deras argumentering, som tyder på ett relativt kortsiktigt tänkande. Vi instämmer således i kritiken

⁵⁰ Socialförsäkringsboken 2003

mot Gary S Beckers ekonomiska teori att det inte alltid är uppenbart att en lösning är ekonomiskt fördelaktig för båda parter.

Av självrapporterna framgår att det för de flesta parter är självklart att kvinnan ska vara hemma med barnet. Amning var en faktor som tre av kvinnorna angav som det främsta skälet till att de valde att vara hemma med barnet. Övriga kvinnliga respondenter nämner ekonomi och inställning på mannens arbetsplats som huvudsakligt skäl. Männen tar i sin tur även upp kvinnans viktiga roll i början av föräldraskapet samt ekonomi. Enligt Bekkengen ställer kvinnan frågan *hur* föräldraledigheten ska lösas medan mannen ställer sig frågan *om* han över huvudtaget skall vara hemma annat än de första tio dagarna efter barnets födsel. Detta är förenligt med flertalet av våra respondenters svar. En av respondenterna framställer ett tydligt manligt resonemang genom att nämna att arbetsgivarnas önskemål kom att bli en del av den förda diskussionen om pappans föräldraledighet. I ovanstående resonemang blir det tydligt att mamman är den huvudsakliga vårdgivaren, detta ses som något självklart och förutbestämt. Pappans delaktighet är däremot något som kan betraktas som valbart.

I Jämställdhetsombudsmannens rapport från 2005 hänvisar man till Bekkengens intervjuer. I dessa framkommer det att traditionella val, att kvinnor stannar hemma med barnen, görs oavsett ekonomiska skäl. Oberoende av om mannen tjänar mindre (*”föräldrapenningen skulle bli så låg”*) eller mer än kvinnan (*”vi skulle förlora så mycket i inkomst”*), tar han inte ut någon eller väldigt begränsad föräldraledighet. De ekonomiska skälen är förknippade med mäns upplevda hinder för föräldraledighet.⁵¹

En av de manliga respondenterna nämnde att hans låga sjukpenningsgrundande inkomst (SGI) hindrar honom från att vara föräldraledig i nuläget. I våra respondenters svar på vad som gjorde att de beslutade sig för en viss tidsperiod, kan vi se att det är de traditionella förklaringarna kring ekonomiska skäl som ligger till grund för en del av respondenternas val. I det avseendet kan vi inte heller se att det skulle finnas en markant skillnad mellan kvinnligt och manligt resonemang i vår studie. Majoriteten av de kvinnliga respondenterna försvarar den gällande normen genom att ange mannens ekonomi eller arbete som ett skäl till att kvinnan tar ut större delen av föräldraledigheten. Den respondent som berättar att hennes sambo kommer att vara hemma när sonen är liten, trots den ekonomiska förlust detta val innebär, tror vi tillhör en minoritet av svenska småbarnsmödrar.

Något som Bekkengen reflekterar över i sin avhandling är mannens handlingsutrymme. Hon menar att mannen har större handlingsutrymme än kvinnan. Det är dock något som kvinnan medverkar till genom sitt ställningstagande och frivilliga handlingar. T ex kan det vara så att mannen slipper diska om han väntar med det, till att han kan justera planerna om det finns annat som han väljer att prioritera. Detta kan även knytas an till Haavinds ovannämnda tes om dolda strategier. Bekkengen menar att förhandlingarna mellan parterna hålls på en nivå som är till fördel för mannen. Mannen ges utrymme att själv välja hur mycket tid han vill lägga på barn och hem. Därmed blir parterna överens om att man inte ska tvinga en man till föräldraledighet. Förhandlingarna är baserade bland annat på kvinnans och mannens olika roller i familjen.⁵² Männen i vår studie reflekterar kring det "naturliga" för mamman att vara hemma med barnet. På så sätt rättfärdigar några av våra manliga respondenter frånvaron i hemmet och ökar därmed sitt handlingsutrymme. Detta är dock inte genomgående för alla. Ovanstående uttalande blandas med pappor som gärna vill vara föräldraledig och hemma med barnet. Några av faktorerna som spelar in i föräldraledighetsdiskussionen är desamma som, enligt Bekkengens uttalande, vanligtvis framstår som hinder för männens ledighet, som t ex ekonomin och arbetsgivarens inställning.

Ett av hinderna för mannens föräldraledighet, som enligt Bekkengen ofta lyfts fram, handlar om att kvinnan inte vill göra avkall för omsorgen om barnet. Kvinnan utövar därför ett motstånd mot mannens föräldraledighet och han får därmed inte i någon större utsträckning ta del av föräldraledigheten. Detta resonemang har vi också stött på i vår studie då en respondent hävdar att hon inte "släpper till platsen". Trots detta menar denna kvinna att beslutet angående ledigheten har tagits gemensamt. I detta resonemang är det möjligt att utläsa kvinnans känsla av att vara oumbärlig för barnet, i alla fall i början då barnets behov av henne är som störst.

Bekkengens reflektioner är i allra högsta grad relevanta i vår studie om föräldraskap utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Hennes resonemang om varför det råder ojämställdhet mellan könen bekräftas till en del, av vårt material.

Vi kan reflektera över Hochschilds tanke kring mäns och kvinnors utvecklande av könsstrategier i den mån att kvinnor utför typiskt kvinnliga arbete och männen utför de typiskt manliga sysslorna. Utifrån vår empiri kan vi utläsa att respondenterna faller in under nämnda

⁵¹ www.jamombud.se

⁵² Bekkengen (2002)

begrepp. Det är just denna mentalitet och tankegång som respondenterna flertalet gånger påvisar. Könsstrategi anser vi att man i viss mån kan koppla till socialisationsprocessen. Att man genom sin uppfostran formas så att man som kvinna eller man instinktivt vet hur man "bör" bete sig, ser vi som ett bidragande hinder för den svåruppnåeliga jämställdheten.

Utifrån våra självrapporter kan vi se att det traditionella tänkandet kring föräldraskapet dominerar hos de flesta av våra respondenter. De egna förebilderna för föräldraskapet skulle kunna vara något som har påverkat det traditionella tänkesättet. Om man ser sina föräldrar som en förebild och de har haft en traditionell fördelning av sysslorna, avseende hem och barn, tror vi att detta kan påverka hur man formar sitt eget föräldraskap. Vi kan se att respondenterna har tagit intryck av sina egna föräldrar, men däremot kan vi inte utläsa ifall respondenternas traditionella tankar har sitt ursprung i en egen eventuellt traditionellt betingad uppväxt. Majoriteten av de kvinnliga respondenterna nämner sina egna föräldrar som förebilder för föräldraskapet. Tre av männen instämmer med kvinnorna medan övriga förhåller sig något avvaktande till tanken på förebilder då de inte tänkt i de banorna. Några av respondenterna tänker också mer generellt angående förebilder i sitt föräldraskap. De reflekterar kring det de vill undvika eller uppnå med sitt föräldraskap.

När det gäller upplevelsen av jämställdhet i föräldraskapet kan vi se att respondenterna har tagit till sig samhällets normer för hur familjelivet "borde" se ut. En kvinnlig respondent berättar om sina erfarenheter av de traditionella könsrollerna. Hon upplevde sin föräldraledighetsperiod som att hamna trettio år tillbaka i tiden och att hon fick rollen som en riktig hemmafru. En annan kvinna tar upp sin rädsla för att hamna i denna roll. En manlig respondent reflekterar över att förhållandet kanske inte är så jämställt som det "borde" vara. En kvinna har uppfattningen att strävan efter jämställdhet egentligen inte är så viktig utan det mest betydelsefulla är att man trivs med sin roll. Frågan visade sig vara engagerande. Uttalanden från respondenterna gav oss en bred inblick kring hur de upplever sitt föräldraskap. Vi fick ta del av reflektioner kring såväl dåligt samvete som vikten av att som man, vara delaktig i hemmet och i omsorgen av barnet.

Av de teoretiska resonemang vi har presenterat kan vi inte finna någon direkt koppling till frågan om huruvida föräldraskapet har förändrat relationen till partnern. Det var tydligt att kvinnorna får bli de som får representera tankegångarna om förändring i förhållande till paret relation. De skriver om slit, plikter och oförstående män. De flesta männen har å sin sida inte

noterat någon märkbar förändring. Vi tycker oss dock i viss mån kunna se en koppling mellan denna "blindhet" inför den förändring som sker när man får barn och Haavinds begrepp dolda strategier. Vi är av den uppfattningen att med ett barn kommer automatiskt en förändring i parrelationen. Vad är det då som gör att männen inte betraktar det så? Vi kan spekulera i om detta beror på männens tänkesätt, att omsorgen för barnet med allt vad det innebär, är på något sätt kvinnans domän. Om man inte ser hur jobbigt ens partner har det kan det bli en omedveten strategi för att inte dela det jobbiga. Mannen blir därmed inte lika delaktig och ser således inte att det skett en förändring i relationen.

Vidare har vi reflekterat över en annan intressant aspekt som har kommit upp till ytan i vår studie. Vilken innebörd har ordet "naturligt" för respondenterna? Speciellt männen beskriver fördelningen av föräldraledigheten med detta ord. Därtill berättar de även om olika faktorer som de varit mer eller mindre tvungna att ta hänsyn till, som t ex ekonomin och arbetsgivare. Att de använder ordet naturligt på detta sätt, ställer vi oss frågande till. De flesta småbarnsföräldrar har olika faktorer och yttre förhållanden att rätta sig efter när det kommer till föräldraledigheten. Därför ifrågasätter vi vad männen lägger i detta uttryck. Kan det vara så att männen egentligen menar att de varit överens med sin fru och att det inte blev någon direkt diskussion eller konflikt kring fördelningen av ledigheten? Eftersom de båda visste vilka faktorer de hade att förhålla sig till, så upplevdes fördelningen av föräldraledigheten som just naturlig. I detta fall blir Haavind och Andenæs tankar om att konflikter är ett nederlag för kärleken ännu en gång aktuellt.

6.3. Resultat

Resultatet av vår studie är att traditionella val i det som berör föräldraskapet, till viss del, görs än idag. Dessa val baseras i huvudsak på uppfattningar som knyter an till traditionella perspektiv och allmänna värderingar kring könsrollerna i vårt postmoderna samhälle. Av självrapporterna framgår det dock att respondenterna reflekterat tämligen mycket över jämställdheten i föräldraskapet. Det är onekligen ett ämne som berör och diskussioner kring hushållsarbete och/eller föräldraledighet är något som förekommit i de allra flesta familjer.

Vidare tycker vi oss kunna se att vi att våra respondenter är medvetna om att dagens normer som förespråkar att det ska råda jämställdhet mellan könen. Det är dock i huvudsak kvinnan

som utför det rutinartade hushållsarbetet i hemmet samtidigt som hon tar större delen av föräldraledigheten. Vår studie har visat att flera av de manliga respondenterna tar ut längre föräldraledighet än den genomsnittlige pappan. Hur länge de väljer att vara pappalediga är individuellt. Längden på föräldraledigheten är beroende på olika praktiska och känslomässiga faktorer. I första hand nämns mannens arbetssituation, familjens ekonomi och amning. En annan aspekt som också formar våra respondents föräldraskap är betydelsen av förebilder. De egna föräldrarna är de viktigaste förebilderna, både ur positiva och negativa aspekter.

När det kommer till respondenternas upplevelser av sitt hushållarbete utifrån ett jämställdhetsperspektiv kan vi urskilja skillnader i svaren utifrån kön. Kvinnorna skriver tämligen personligt, utifrån sina egna upplevelser. Av deras svar kan vi utläsa att flertalet tycker att fördelningen av hushållsarbetet är relativt jämt och att man i hemmet hjälps åt med sysslorna. De upplever dock att de utför typiskt kvinnliga sysslor. Det finns också de kvinnor som haft diskussioner med partnern och skulle föredra en jämnare fördelning av hushållssysslorna. Vi kan dock skönja en aning ambivalens i denna fråga. En kvinna berättar att hon anser att de hjälps åt och har en jämn uppdelning av hemarbetet men säger samtidigt att hon skulle föredra en jämnare fördelning av hushållssysslorna. Männen anser att fördelningen av hushållsarbetet är jämn. De anser också att de utför typiskt karlgöra. Männen ger, i jämförelse med kvinnorna, inte så uttömmande svar kring sina upplevelser av hushållsarbetet. De pendlar dock mellan att vara helt jämställda till att anse sig vara otillräcklig i hemmet.

Kvinnorna och männen väljer att ta upp lite olika aspekter kring sina upplevelser av föräldraledigheten. Flera av respondenterna poängterar vikten av delat ansvar för barnet, både med tanke på jämställdheten och för att få en nära kontakt med barnet. Kvinnorna betraktar föräldraledigheten som något lärorikt och väsentligt för att båda ska få förståelse för den föräldralediges situation. För att hårdra det menar några av de kvinnliga respondenterna att ansvaret för hem och barn är jobbigt, något som männen måste uppmärksamma. En annan menar dock att strävan efter jämn fördelning av ledigheten inte bör komma i första hand utan snarare att man som förälder ska tänka på barnets bästa. När det kommer till mäns upplevelser om föräldraledigheten, utifrån ett jämställdhetsperspektiv, så skiljer sig deras svar från kvinnornas. Framförallt ser vi detta i skillnaden i männens val att uttrycka sig i allmänna termer. Huruvida föräldraledigheten upplevs som jämställd eller inte, får man i de flesta svaren utläsa mellan raderna. Över lag så lägger männen vikt vid mammans betydande roll för

barnet. Vi kan även se reflektioner över svårigheter som männen ställs inför i valet om de ska vara hemma med barnet.

7. Avslutning

7.1. Sammanfattning

Syftet med vår kandidatuppsats har varit att belysa tolv småbarnsföräldrars synpunkter och tankar kring hemarbete och föräldraledighet, sett utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Med hjälp av självrapporter har vi tagit reda på hur dessa småbarnsföräldrar formar sitt föräldraskap utifrån ovanstående faktorer. Vi har också fått ta del av hur de resonerar kring dessa aspekter och vilka skäl de anger som avgörande för utformningen av sitt föräldraskap. Vår avslutande frågeställning var ifall småbarnsföräldrarna uppfattar sitt föräldraskap som jämställt med tanke på fördelningen av hemarbete och föräldraledighet. De teorier som vi har valt att använda oss av i denna studie berör främst olika modeller för hur arbetsfördelning i hemmet fungerar. Vi har i detta sammanhang också tagit upp olika aspekter kring begreppen jämställdhet och föräldraledighet. Resultatet av vår studie visar på att traditionella könsroller fortfarande existerar i föräldraskapet. Våra respondenter anser dock att de är jämställda i sitt föräldraskap. Sammanfattningsvis tycker vi oss, efter att ha tolkat materialet, kunna se att män blir pappor och kvinnor blir föräldrar, i enlighet med artikeln i Helsingborgs Dagblad.

7.2. Diskussion

I detta avsnitt inleder vi med att reflektera över några aspekter kring vår metod, självrapporten. Därefter redogör vi för hur vår tolkning av empirin har skiftat under uppsatsarbetets gång. Vi avslutar avsnittet med att ta upp några av de tankar som kandidatuppsatsen har väckt hos oss, bland annat för vi in lite av den politiska debatten som är aktuell idag.

I den aktuella forskning som finns kring jämställdhet i familjen talas det ofta om vikten av den enskildes resurser, såsom utbildning, status på arbetsmarknaden mm. I detta avseende kan vi tycka att vår studie troligen blivit mer nyanserad om vi ställt resursrelaterade frågor till respondenterna. En annan aspekt som vi i efterhand kan se skulle komplettera vår empiri är ett

resonemang kring vad respondenterna lägger i ordet eller begreppet jämställdhet. Så som kandidatuppsatsen är upplagd, anser vi, att vi i självrapporten ställt relevanta frågor utifrån jämställdhetsperspektivet. Vi känner dock att en konkret fråga om begreppet jämställdhet hade underlättat för vår tolkning av materialet. Angående respondenternas förebilder för sitt föräldraskap skulle vi gärna ha sett att frågan följdes av en fråga om huruvida de bedömer sina egna föräldrars föräldraskap som traditionellt eller modernt. Detta för att i möjligaste mån förtydliga föräldraskapets jämställdhetsaspekt och i så fall om detta har inverkat på det egna föräldraskapet.

Vi uppmuntrade respondenterna att fritt reflektera kring det som de fann engagerande i frågorna som vi ställde i självrapporten. I efterhand kan vi se att kvinnorna ofta skrev mer utförliga svar. Detta och det faktum att vi själva är kvinnor kan ha medfört att vår studie fått något av en kvinnlig utgångspunkt i det som vår studie syftar till att belysa.

Vi insåg under arbetets gång att småbarnsföräldrars föräldraledighet kopplat till genus och jämställdhet är något av ett knepigt ämne. För att få ett tydligt svar på vår övergripande fråga om småbarnsföräldrar idag upplever sitt föräldraskap som jämställt krävs ett tydligt Ja eller Nej från respondenterna. Vi kan spekulera att även om vi hade ställt en direkt fråga så tror vi att vi fått ett "Ja, men..." till svar. Därför är frågan svår att ge ett entydigt svar på Inte bara på grund av att vi alla är individer med olika referensramar och värderingar utan också för att begreppet kan tolkas utifrån en något gråare skala. Det är inte svart eller vitt utan följs av en rad nyanser. I detta avseende är det inget unikt då studien är till sin karaktär kvalitativ, vilket i sin tur kräver en subjektiv tolkning av empirin.

Vår uppfattning kring respondenternas jämställdhet har under färdigställandet av kandidatuppsatsen skiftat. Inledningsvis tyckte vi oss kunna se att traditionella mönster övervägde hos respondenterna. Vi fastnade för det faktum att männen och kvinnorna sade sig utföra könsrelaterade sysslor i hemmet samt att fördelningen av föräldraledigheten motiverades av de klassiska argumenten, som mannens arbete och dylikt. Vi kom därefter att betrakta respondenternas livssituation som tämligen modern med tanke på pappornas inställning till föräldraledighet och uttag av densamma. Även deras reflektioner kring sin egen insats och ansvar för hem och barn gjorde att vi uppfattade empirin enligt ovanstående. Vi tyckte oss nu kunna se ett mer modernt och jämställt föräldraskap. I slutfasen av analysarbetet svängde pendeln än en gång. Utifrån vår tolkning av empirin kan vi nu se att

småbarnsföräldrarna, utå sett kan framstå som jämställda, men att det innanför hemmets fyra väggar fortfarande kvarstår en del traditionella könsmonster. Därmed har våra tankegångar en viss likhet med de studier som Brandth och Kvande utfört, vilka visade att föräldralediga män inte tar lika stort ansvar för hushållsarbetet som för barnet. Bäck- Wiklunds och Bergstens resonemang om att den moderna familjen ser traditionell ut på ytan blir således något som vi ställer oss frågande till. Vi kan instämma i deras resonemang av betydelsen av effektivitetsidealet, autonomin och känslan av lika värde. Utifrån vår begränsade studie och empiri tycker vi dock att vi kan se det traditionella tänkandet även i hemmets sfär.

Vi instämmer med Plantin som menar att, trots den ökade familjeorienteringen, har mannen fortfarande kunnat bevara övertaget över kvinnan enligt traditionella mönster. De olika statliga interventionerna har således inte lett till önskad jämställdhet mellan könen. Det är dock uppenbart att synen på mäns och kvinnors jämställdhet inom hemmets väggar, under åtiondena, har blivit alltmer egalitär. Idag framstår männen som mer jämställda med kvinnorna, om man ser till föräldraskap som fenomen. Detta, med tanke på att männen har tagit ett ökat ansvar för barnen i sitt föräldraskap. Hushållsarbetet är dock fortfarande i hög grad kvinnans ansvar. Således kvarstår den grundläggande ojämlikheten mellan könen. Det faktum att kvinnan tar ut mer föräldraledighet än mannen får inte bara konsekvenser för hennes ställning på arbetsmarkanden utan även för fördelningen av hushållsarbetet.

Frilandsskribenten Ulrika Lorentzi är redaktör för en debattbok för en delad föräldraförsäkring. I den framför några samhällsdebattörer sina åsikter för att sprida kunskaper kring centrala samhällsfrågor. En av skribenterna är professorn Anita Nyberg som refererar till Ahrne och Roman, som i sin forskning visat hur detta samband ser ut. Även om kvinnan och mannen i viss utsträckning delar på hushållssysslorna innan de får barn, så tenderar de att övergå till kvinnan under föräldraledigheten och merparten av arbetet förblir hennes ansvar även efter ledigheten. Ahrne och Roman har också kommit fram till att unga par utan barn diskuterar rätt mycket hur fördelningen av sysslorna ska se ut, dock är det inte så allvarliga konflikter. De delar mer lika på det obetalda arbetet än andra par och när kvinnan önskar att mannen ska göra mer, talar hon om det. När paret sedan får barn är uppdelningen inte längre lika jämn. De öppna konflikterna om hushållsarbetet ökar också men man håller också oftare tyst för husfridens skull. Nyberg refererar också till Brandt och Kvande som menar att fäder och mödrar har olika uppfattningar om vad den föräldraledige förväntas göra. De föräldralediga fäderna anser att umgänget med barnet är överordnat andra sysslor i

hemmet. De ägnar sig åt barnet och tar det med sig ”ut i världen”. Mödrarna däremot menar att föräldraskapet också innebär ansvar för hushållssysslorna och inkluderar detta i högre grad än vad männen gör. Mödrars och faders gemensamma projekt är barnet, hushållsarbetet är en konfliktarena.⁵³

Är en förändring av föräldraförsäkringen ett medel för att öka jämställdheten? Är det i konstruktionen av föräldraförsäkringen som felet ligger? Hur skulle man i så fall kunna förbättra den för att undvika att mödrarna hamnar i den kvinnofälla som nu debatteras? Vi bad våra respondenter reflektera kring försäkringen. Flertalet var mer eller mindre nöjda med hur den ser ut i dagsläget och hade inte något förslag på hur konstruktionen eventuellt skulle kunna ändras. En kvinna kom dock med förslaget att båda föräldrarnas löner slås ihop, delas på hälften och därmed grundas föräldrapenningen på bådas inkomst. Kanske kan det vara en väg till att undvika kvinnofällan och hemmafruns återinträde i vårt postmoderna samhälle.

Avslutningsvis är självbestämmandet och familjens valfrihet något som våra respondenter värnar mycket om. Vi ställer oss frågan hur mycket av detta självbestämmande vi är beredda att offra för ökad jämställdhet. Lorentzi och övriga skribenter i debattboken framför flera intressanta synvinklar. Bland annat anser man att valfrihet i föräldraförsäkringen är en illusion. De som menar att politikerna inte ska lägga sig i det som berör familjelivet tycks ha missat att det system som finns idag är ett statligt system som politikerna beslutat om. Debattören P M Nilsson sammanfattar detta i en mening: ”Det går inte att hålla politiken utanför sängkammaren, den är redan där”.⁵⁴

⁵³ Lorentzi (red) (2004)

⁵⁴ Lorentzi (red) (2004) sid 12

8. Litteraturförteckning

8.1. Referenser

Ahrne, Göran & Roman, Christine & Franzén, Mats (1996) *Det sociala landskapet. En sociologisk beskrivning av Sverige från 50-tal till 90-tal*. Göteborg: Korpen

Bäck-Wiklund, Margareta & Bergsten, Birgitta (2003) *Det moderna föräldraskapet, en studie av familj och kön i förändring*. Falun: ScanBook AB

Hirdman, Yvonne (2003) *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber AB

Holme, Idar Magne & Solvang, Bernt Krohn (1991) *Forskningsmetodik: om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Lorentzi, Ulrika (red) (2004) *Vems valfrihet? Debattbok för en delad föräldraförsäkring*. Stockholm: Agora Tankesmedjan

Nermo, Magnus & Evertsson, Marie (2004) "Makt att förhandla – makarnas relativa resurser, hushållsarbete och konflikter" i Bygren, M., Gähler, M. & Nermo, M., red: *Familj och arbete – vardagsliv i förändring*. Stockholm: SNS Förlag

Nordenmark, Mikael (2004) *Arbetsliv, familjeliv & kön*. Umeå: Boréa Bokförlag

Plantin, Lars (2001) *Män, familjeliv och föräldraskap*. Umeå: Boréa Bokförlag

Repstad, Pål (1999) *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenning, Conny (1996) *Metodboken*. Eslöv: Lorentz förlag

8.2. Övriga källor

Försäkringskassans hemsida: www.fk.se

- Socialförsäkringsboken 2003 (Riksförsäkringsverket). *Mamma, pappa, barn – tid och pengar.*
- Riksförsäkringsverket analyserar (2004:14). *Flexibel föräldraförsäkring – hur mammor och pappor använder föräldraförsäkringen och hur länge de är föräldralediga.*

Hedborg, Anna. 'Flexibel föräldraförsäkring skapar ny hemmafrufälla'. *Ökade valmöjligheter för familjen har blivit en kvinnofälla, visar RFV i två nya rapporter.* Dagens Nyheter 041206

Helsingborgs Dagblad 050107 *Män bli pappor och kvinnor blir föräldrar*

Jämställdhetsombudsmannens hemsida: www.jamombud.se

Föräldraskap, Kunskaps- och nulägesrapport 2005

Regeringens hemsida: www.regeringen.se/sb/d/3793/a/22488

Pressmeddelande från socialdepartementet 5 maj 2004

Riksdagens hemsida: www.riksdagen.se/debatt/lagar_forordningar.asp

Jämställdhetslag 1991:433, 5§

SOU (1997:139) *Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen.* Stockholm: Gotab

SOU (1997:138) *Familj, makt och jämställdhet.* Stockholm: Gotab

Statistiska Centralbyråns hemsida: www.scb.se

SCB (2004) *På tal om kvinnor och män. Lathund om jämställdhet 2004*

9. Bilagor

9.1. Bilaga 1: Självrapport

1. Bakgrund

a. Man_____ Kvinna_____

b. Min ålder _____år

c. Min familj består av följande personer och deras

ålder_____

d.. Min huvudsakliga sysselsättning (t ex förvärvsarbete, studerande, arbetslös, sjukskriven)_____

2. Föräldraledighet

a. Sätt kryss för det som passar in på dig och ange tidsperiod samt ålder på barnet om du varit föräldraledig med mer än ett barn.

Jag är föräldraledig nu, sedan_____och planerar att vara det till_____.

Jag var föräldraledig_____.

Jag avser att vara föräldraledig_____.

b. Vad är det som gjort att du och din partner beslutade er för den tidsperioden?

c. Hur diskuterade du och din partner när ni bestämde er för hur föräldraledigheten skulle fördelas? Beskriv såväl praktiska som känslomässiga aspekter samt vilka faktorer som spelade in, det vill säga vad har motiverat beslutet om er föräldraledighet?

d. Har du någon förebild för ditt föräldraskap? Förebilden kan vara såväl positiv som negativ. Hur tror du att denna i så fall har påverkat ditt föräldraskap?

e. Beskriv dina upplevelser/tankar, sett utifrån ett jämställdhets perspektiv, i samband med föräldraledigheten.

f. Anser du att din föräldraledighet har förändrat din relation till din partner? I så fall på vilket sätt?

g. Vad anser du om föräldraförsäkringens nuvarande konstruktion, dvs. att det finns en period för vardera förälder som inte går att överlåta till den andre? Kan du tänka dig någon annan, bättre konstruktion? Motivera gärna ditt förslag!

3. Hushållsarbete

a. Hur har er familj fördelat det rutinartade hushållsarbetet (såsom disk, tvätt, städning, inköp och omsorg av barn och dylikt)?

b. Hur kom ni fram till denna fördelning?

c. Beskriv dina upplevelser/tankar, sett utifrån ett jämställdhets perspektiv, kring hushållsarbete.

9.2. Bilaga 2: Presentationsbrev

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
Campus Helsingborg
Handledare: Mikael Sandgren

Helsingborg 050204

Hej!

Vi är två socionomstuderande från Socialhögskolan Campus Helsingborg. Vår kandidatuppsats, med arbetsnamnet: *Blir män pappor och kvinnor föräldrar?* genomförs under socionomutbildningens sjätte termin. Materialet kommer att presenteras av undertecknade i början av juni 2005. Studien handlar om hur dagens småbarnsföräldrar, sett utifrån olika faktorer som föräldraledighet och hemarbete, uppfattar sitt föräldraskap som jämställt. Som studiemetod använder vi oss av självrapporter med några få essäfrågor där Ni som respondenter skriftligen får utveckla Era tankar, reflektioner och upplevelser kring jämställdhet i föräldraskapet. Vi är intresserade av att ta del av det som Ni anser vara engagerande i detta ämne. Självrapporterna kommer att ligga till grund för en kvalitativ tolkning och kopplas till olika teorier.

Ni är ett av sex par som vi ber besvara vår självrapport. Vi omber Er att inte samarbeta med varandra och inte heller diskutera era svar när Ni fyller i rapporten, eftersom vi är intresserade av Era egna upplevelser. Vår önskan är att kunna jämföra Era respektive bilder av jämställdhet. Ju mer Ni berättar för oss, desto bättre underlag får vi till vår studie om föräldraskapet. Behöver Ni ytterligare utrymme för Era tankar kan Ni göra en datautskrift eller använda baksidan av självrapporten.

I urvalet av Er som respondenter använder vi oss av ett s.k. snöbollsurval. Ni samt ytterligare ett par, är de första i ledet av respondenter och vi behöver Er hjälp för att få fler medverkande till studien. I detta kuvert finns sex självrapporter. Vi ber Er att fylla i varsin självrapport och snarast möjligt sända de fyra återstående självrapporterna och de två andra presentationsbrev i det medföljande frankerade kuvertet, till ett annat par, som liksom Ni är småbarnsföräldrar. I deras presentationsbrev ombeds de sedan att sända de två sista rapporterna till ytterligare ett par. Vi bifogar också frankerade kuvert att använda då Ni sänder tillbaka Era ifyllda självrapporter.

Alla respondenter garanteras fullständig anonymitet och enskilda personer kommer inte att kunna pekats ut i kandidatuppsatsen. Alla självrapporter kommer att förstöras när examensarbetet är färdigt.

Om Ni har några frågor eller funderingar är Ni välkomna att ringa till oss.

Självrapporterna tar vi gärna emot snarast möjligt, men de måste vara oss tillhanda senast fredagen den 18 februari.

Vi tackar på förhand för Er medverkan!

Med vänliga hälsningar

Maria Ljung

Tel: 042-18 43 28

Maria Erlandsson

Tel: 042- 14 35 33